

استان گلستان

(گرگان، گنبد ...)

در لابه لای مطالب ، عکس هایی از این تارنماها افزده شدند .

<http://www.golestanet.com>

<http://www.hamshahri.org/>

<http://www.golestanmet.ir/home.htm>

http://www.gorganmiras.org/Fa/Gorgan/gorgan_plain.htm

<http://www.golestan-mefa.gov.ir>

<http://www.golestan-mefa.gov.ir>

معرفی استان گلستان :

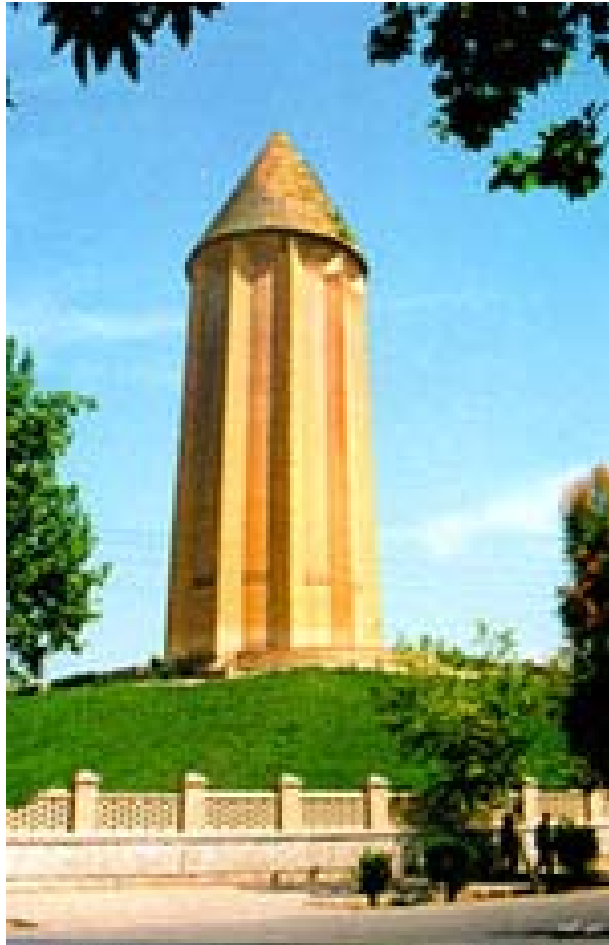
گلستان نام جدید سرزمین تاریخی است که در طول تاریخ و تا سده هفتم هجری به نام ایالت گرگان و ار آن پس تا آغاز سده دهم به نام استرآباد و در نوشته های دوران اولیه اسلامی به نام ((جرجان)) و از اسفند ۱۳۱۶ گرگان نامیده شده است .

پیشینه تاریخی این سرزمین به ۷ هزار سال پیش و در غار کیارام واقع در روستای ((فرنگ)) بخش گالیکش به دوران پارینه سنگی بر می گردد .

استان گلستان در دوران تمدن اسلامی دانشمندانی همچون عبدالقاهر جرجانی و سید اسماعیل جرجانی و بزرگانی چون سید محمد باقر داماد استرآبادی (میرداماد) و میر فندرسکی و سراینده بزرگ پارسی فخرالدین اسعد گرگانی سراینده دیوان وزین ((ویس و رامین)) را در دامن خود پرورانده است .

زیبایی ها و جاذبه های بکر و منحصر به فرد طبیعی در کنار آثار تاریخی ، فرهنگی و باستانی استان ، گردشگران را که به قصد گردشگری تاریخی و آشنایی با سایت های باستانی پیش از تاریخ و دوران تاریخی استان و لذت بردن از شگفتی های آفرینش خداوند به پهن دشت سبز گرگان یا جنگل ها و تفرجگاه های طبیعی استان وارد می شوند خرسند خواهند ساخت.

میل کنبد

موقعیت طبیعی و جغرافیایی :

استان گلستان با وسعتی حدود ۲۰۴۳۷ کیلومتر مربع و بیش از ۱/۵ میلیون نفر جمعیت دارای ۱۱ شهرستان به نام های : گرگان-بندرگز- بندر ترکمن - کردکوی- آق قلا - علی آباد کتول - آزادشهر - رامیان - گنبد کاوس- مینودشت - کلاله می باشد .

شهرستان گرگان (مرکز استان) از شمال به آق قلا ، از جنوب به استان سمنان ، از شرق به علی آباد کتول و از غرب به کردکوی میل رادکان

۲- چشمه سید کلاته	۱۳- دهکده رادکان و کنداب	شهرستان کلاله	۸- تالابهای آلمانگل، آلاگل، آجی گل
۳- چشمه گل رامیان	۱۴- خرابه های شهر تاریخی تمیشه	۱- زیارتگاه خالدنبی	۹- یاریم تپه
۴- ارتفاعات قله ماران	۲- چشمه زاو	شهرستان بندر ترکمن	۱- جزیره آشوراده
۵- آبشار شیر آباد	۳- چشمه آق سو	۴- مدرسه و مسجد کریم ایشان	۲- تالاب گمیشان
۶- غار شیر آباد	۱- آق امام	۵- زیارتگاه امام زاده عبدالله	۳- اسکله بندر ترکمن
۷- گل رامیان	۲- پارک شهر	۶- آرامگاه مختوم قلی فراغی	۴- پادگان روسها
۸- پارک جنگلی دلند			۵- قدمگاه بهاء الدین نقش بندی

فاصله شهرستانهای استان گلستان

سه راهی کلاله										
16	مینودشت		گنبد							
33	18	کاووس		آزاد						
51	36	18	شهر							
56	41	23	5	رامیان		علی				
89	74	56	38	28	آباد					
131	116	98	77	70	42	گران				
160	145	127	109	98	70	29	کردکوی			
175	160	142	124	112	85	44	15	بندرگز		بندر
172	157	139	121	111	83	41	12	27	ترکمن	
154	137	119	101	91	63	21	50	65	39	آق قلا

استان گلستان در یک نگاه

استان گلستان در محدوده جغرافیایی ۵۶۰۰ - ۵۴۰۰ طول خاوری و ۳۶۳۰ ۳۸۱۵ - عرض شمالی و در بین استانهای مازندران، سمنان و خراسان قرار دارد. و مرکز استان شهرستان گرگان می باشد. حد شمالی این استان محدود به جمهوری ترکمنستان و بخش غربی استان محدود به دریای خزر می باشد. مساحت:

مساحت استان گلستان بالغ بر ۲۰۴۳۷/۷ کیلومتر مربع (۱/۳ درصد از کل مساحت کشور) است.

بخش بیشتر استان گلستان آب و هوای معتدل خزری (مدیترانه‌ای) دارد ولی جلگه گرگان به لحاظ مجاورت با صحرای ترکمنستان، دوری از دریا و کاهش ارتفاعات، آب و هوای نیمه بیابانی و گرم دارد.

جنگلهای مرطوب دامنه‌های شمالی البرز در مشرق به جنگلهای مینودشت و گلستان می‌رسد. قله چالویی شاه کوه از مهمترین قله های استان گلستان است که ارتفاع آن ۳۷۵۰ متر می باشد

مراکز عمده قشلاقی استان در جلگه گرگان است که بین رودخانه گرگان و مرکز ترکمنستان قرار دارند.

در اقتصاد استان کشاورزی به ویژه دامداری نقش اساسی دارد. صنایع عمده وابسته به کشاورزی و جنگل و صنایع دستی است.

عوارض طبیعی:

استان گلستان از نظر ناهمواری به سه ناحیه زیر تقسیم می شود:

الف) ناحیه کوهستانی : این ناحیه از ارتفاع 500 متری تا بیش از ۳۰۰۰ متر را در بر گرفته و پوشیده از گونه های جنگلی و مرتعی می باشد .

ب) ناحیه کوهپایه ای : این ناحیه شامل تپه های کوچک لس ، تپه ماهورها و بدلنها که پوشیده از اراضی جنگلی می باشد.

ج) ناحیه جلگه ای و اراضی پست : ارتفاع ای ناحیه در حاشیه دریای خزر و خلیج گرگان پایین تر از سطح دریای آزاد و به تدریج به سمت شرق به ارتفاع افزوده می شود . این منطقه محل استقرار شهرها و اکثر روستاهای استان می باشد . به لحاظ تراکم جمعیت ، اراضی کشاورزی ، صنایع ، دامپروری از اهمیت بسزایی برخوردار است.

سوغات مهم استان گلستان:

قالی، قالچه ، پشته ترکمنی ، جاجیم ، صنایع دستی ، ماهی ، خاویار ، پنجه، حلوا اماج، نان شیرینی (زنجفیلی، قطاب)

سدهای استان گلستان عبارتند از:

گرگان ، کوثر ،(نومل ، گرمادشت)، گلستان.

گرگان

گرگان (هیرکانیا) شهری است با مناطق بکر و زیبا که نه تنها جذب و پذیرای مسافرین و زائرین حضرت رضا(ع) را به عهده دارد. شهری پر از آبشارها و باغ سبز خلقت که نظر هر بیننده و گردشگری را به خود جلب میکند. سرزمینی همیشه خرم که چهار فصل کوهستانی را میتوان در آن یافت و در آن با صدا و نغمه پرندگان به رویایی دست نیافتنی وارد شد. عجا که دست خلقت چنین زیبایی ها را یکجا جمع کرده و مقیمانش را از همان زیبایی ها آفریده. این شهرستان از شمال و شمال شرقی به شهرستان گنبد، از جنوب به استان سمنان و سلسله جبال البرز، از مشرق به شهرستان علی آباد و از غرب و شمال غربی به شهرستانهای کردکوی، بندر ترکمن محدود می شود. و بنای ساخت این شهر را به گرگین میلاد، قهرمان ایران نسبت می دهند. از نظر تقسیمات کشوری دارای ۲ بخش مرکزی و آق قلا و ۲ شهر و ۵ دهستان می باشد.

محصولات گرگان:

پنبه (طلائی سفید)، برنج، آرد، دانه های روغنی (بادام زمینی، آفتابگردان، کنجد، سویا، کلزار) مرکبات (پرتغال، نارنگی، نارنج، لیمو و...)، سیب درختی و زمینی، هندوانه، توتون، تولید خاویار و کنسروماهی است.

امکان تفریحی و تاریخی :

۱. پارک جنگلی ناهارخوران
۲. پارک جنگلی النگدره
۳. پارک جنگلی قرق: واقع در ۲۵ کیلومتری جاده گرگان - مشهد
۴. جنگل گرمابدشت: واقع در ۱۸ کیلومتری شرق گرگان
۵. جنگل قرن آباد
۶. سد نومل
۷. جنگل جعفر آباد
۸. جنگل شصت کلا
۹. جنگل رنگو: آبشار و چشمه واقع در ۱۲ کیلومتری جنوب غربی گرگان
۱۰. تپه باستانی تورنگ تپه: واقع در ۱۹ کیلومتری شرق گرگان در حاشیه روستای سرخنکلاته و شمس آباد که درون این تپه گورستان مربوط دوران آهن و باقیمانده های دهکده ای که با آتش از بین رفته و مجسمه ها و ظروف و ادوات مختلف مربوط به عهد نوسنگی پیدا شده است.
۱۱. جهان نما
۱۲. مسجد گلشن
۱۳. مسجد جامع: واقع در بازار نعلبندان که بنای اصلی آن متعلق به دوره سلجوقیان است و بیش از ۱۱۰۰ سال قدمت دارد.

۱۴. پل آق قلا : این پل در قرن ۱۴ میلادی ساخته شده است .
۱۵. موزه گرگان
۱۶. بازار هفتگی : جمعه بازار که در سال ۷۹ به سه شنبه بازار تغییر یافت
۱۷. آبشار دو قلو و فالوده
۱۸. آب گرم زیارت
۱۹. هزار پیچ
۲۰. پل گرگان : بر روی رود گرگان که قدمت به دوران شاه عباس اول بر می گردد.

امام زاده ها :

۱. اسحاق معروف به امام زاده نور : واقع در کوی دوشنبه ای که به شکل کثیر الاضلاع در قرن ۹ هجری ساخته شده است .
۲. بی بی نور و بی بی هور : در باغ شاه
۳. چهل تن : در شاهزاده قاسم
۴. عبد الله : در خیابان شهدا کهدر سال ۸۷۳ هجری شمسی توسط عباس خان بنا گردیده است.
۵. علی اکبر : در کوی باغ پلنگ
۶. قاسم : در شاهزاده قاسم
- ۷-محسن : واقع در چهارشنبه ای کهدر سال ۱۳۲۴ هجری توسط نظر علی خان بنا گردیده است.
- ۸- مراد بخش : در سبزه مشهد کهدر سال ۹۶۰ هجری توسط شاه گوکجه بنا گردیده است.
- ۹- نه تن : در میر کریم که به قولی فرزندان موسی بن جعفر در آنجا مدفونند و به گفته خادم ۹ قبر در زیر چهار چوب موجود است.
- ۱۰- عباسعلی : در کوی میدان
- ۱۱- دوشنبه ای : در کوی دوشنبه ای
- ۱۲- چهار شنبه ای : در کوی دوشنبه ای
- ۱۳-راضیه و مرضیه : کوی دوشنبه ای
- ۱۴- روشن آباد (امام زاده فضل الله و عبدالله) : در ۱۵ کیلو متری گرگان -کرد کوی در حوالی روستای کلاته و شמושک
- ۱۵- بی بی سبز : در کوی سر چشمه مشهور است که یکی از دختران امام موسی کاظم (ع) در آنجا مدفون است .
- ۱۶- روبندرو
- ۱۷- خواجه خضر : قبر مادر آقا محمد خان بنام ماه بی بی خانم در آنجا واقع است.

تاریخچه نام گرگان:

نامهای قدیمی گرگان :

هیرکانا (در کتب پهلوی و یونانیان) ، وهرکانا (در کتاب اوستا)، وهرکانیا پرتو (در کتیبه های دایوش) ، هرات ، استر آباد، طبرستان ، جرجان ، گرگان قابل ذکر است که به عقیده ای هیرکانیا و هیرکانیا يك کلمه خاص آریایی است که اصل کلمه و هرگ به معنی گرگ است. در زبان کردی و طبری نیز ورگ است . ورگ و هرگ به معنی ورکان یا وهرکان یعنی سر زمین گرگها می باشدو بعد به گرگان تبدیل شده است .

خلیج گرگان

خلیج گرگان بزرگ‌ترین خلیج دریای خزر است که بر اثر پیشروی و گسترش شرقی رشته ساحلی شبه جزیره میانکاله در جنوب شرقی دریای خزر تشکیل شده است. وسعت خلیج گرگان حدود چهار صد کیلومتر مربع است. طول خلیج در جهت غربی شرقی حدود هفتاد کیلومتر و عرض آن نیز بین سیزده تا چهارده کیلومتر است، ولی کاملاً برخلاف شبه جزیره میانکاله، از غرب به شرق به عرض خلیج افزوده می‌شود. خلیج گرگان کم عمق است، بطوریکه با در نظر گرفتن بالا آمدگی آب، حداکثر عمق آن به چهار متر می‌رسد و از غرب به شرق تا حوالی ضلع جنوبی آشوراده به عمق آب افزوده می‌شود. درجه شوری آب خلیج در قسمت‌های غربی به علت کمی عمق و افزایش تبخیر، قدری بیش‌تر از شوری آب دریای خزر است. در دهانه رودهای پرآبی

مانند قره‌سو و گهر باران به علت ورود آب شیرین، از درجه شوری آب آن کاسته می‌شود و برعکس به درجه گل‌آلودگی آن افزوده می‌شود. حدود بیست و پنج رود و نهر کوچک از دامنه شمالی البرز وارد خلیج گرگان می‌شوند. در کل، مقدار آب ورودی خلیج (به استثنای ماه‌های آبان تا اسفند) کمتر از آب خروجی است و کمبود آب آن از طریق دریای خزر تأمین می‌شود. این وضع سبب شده است که یک جریان شدید طولانی از دریا به خلیج و یک جریان ضعیف و کوتاه مدت از خلیج به دریا، از طریق تنگه بندر ترکمن- آشوراده برقرار گردد. اکولوژی خلیج گرگان تحت تأثیر دریای خزر، رودهای مجاور و شبه جزیره میانکاله قرار گرفته است که در رشد و تکثیر آبزیان، ماهیان استخواندار و ماهیان غضروفی و جذب پرندگان زمستانی نقش مهمی دارد. بدین جهت می‌توان گفت که شبه جزیره میانکاله و خلیج گرگان دو محیط زیستی و جغرافیایی جدایی ناپذیرند. اگرچه خلیج گرگان و شبه جزیره میانکاله به صورت یک محدوده زیستی حفاظت شده درآمده، ولی وجود صید بی‌رویه و بی‌موقع، افزایش واردات فضولات صنعتی، دامداری و کشاورزی از یک سو و اهمیت زیست محیطی خلیج و لزوم بهره‌برداری بیشتر از منابع غذایی برای جمعیت فزاینده کشور از سوی دیگر، از جمله مسائلی است که می‌تواند لزوم توجه بیشتر و انجام پژوهش‌های بیشتر در خصوصیات خلیج گرگان و شبه جزیره میانکاله را توجیه کند.

(کتاب گرگان و استر آباد ص. ۱۸)

آشنایی مختصر با همسایگان استان گلستان

استان گلستان تقریباً در شمالی‌ترین نقطه ایران واقع شده است، که همسایگان این استان را از شرق استان خراسان که پهناورترین استان ایران می‌باشد به مرکزیت مشهد مقدس و از جنوب به رشته کوه‌های البرز و استان سمنان منتهی می‌شود که سمنان مرکز این استان گرم و خشک می‌باشد. از غرب به دریای خزر و استان مازندران که استانی معتدل و ساری نیز مرکز این استان می‌باشد متصل است. از شمال به کشور ترکمنستان منتهی می‌شود.

اقلیم مردم استان گلستان

مردم استان گلستان پی تردید و پی شک از مهمان نواز ترین و خونگرم ترین استان هایی در ایران می باشد که این را در همه عرصه ها به اثبات رسانیده است. و در طی انقلاب جمهوری اسلامی ایران و ۸ سال دفاع مقدس با اهدای شهدای فراوانیدین خود را به اسلام و میهن ادا کرد .

استان گلستان از جمله استان هایی می باشد که طی سال ها پذیرای قوم های متعددی بوده و از مهمترین آنها اقوام ترک ، فارس، بلوچ ، زابلی ، شاهرودی و... بوده و دین اکثر آنها اسلام می باشد .

در اینجا چون تعداد ترکمن های استان گلستان از سایر قوم ها در این استان بیشتر می باشد بخاطر همین اندکی شما را با قوم شریف و متدین ترکمن آشنا می سازیم .

ترکمن ها از برادران اهل تسنن بوده و بیشتر در شهرهای گنبد ، بندر ترکمن ، کلاله ، گمیشان ، اینچه برون و در سایر شهر های استان گلستان پراکنده و ساکن هستند. تعداد ترکمن های استان گلستان طی آماری غیر رسمی در اواخر سال ۱۳۸۲ برابر با ۴۰۰ هزار نفر بوده است .

صنایع دستی در استان گلستان

در استان گلستان نیز همانند سایر استانهای کشورمان، تولید صنایع دستی خاص منطقه رایج است که مهمترین آنها قالی، گلیم، پلاس و جاجیم، ساخت زیورآلات، سوزندوزی، ابریشم دوزی و نمد مالی است.

قالیافی:

عمده ترین صنایع دستی رایج در استان گلستان، قالی بافی است که صرفاً در بین زنان ترکمن رایج است. زنان و دختران ترکمن از روزگاران بسیار کهن به قالیافی اشتغال داشته و این هنر را از نسلی به نسل دیگر انتقال داده اند و نیز

یکی از عمده ترین راههای معیشت در بین ترکمانان، قالی بافی بوده است.

در ایران بهترین قالیهای ترکمن به وسیله ایل تکه بافته می شود که مرکز اصلی این ایل در چهارده فرسنگی شمال غربی گنبد کاووس است. ایل آتابای و ایل جعفر بای نیز در بافت قالیهای نفیس مشهورند.

قالی و قالیچه های ترکمنی به طور کلی دارای گره ترکی باف است که به طور عمده بر روی دستگاههای افقی بافته می شود ولی در حال حاضر بخاطر بهداشتی نبودن دارهای افقی، سعی می شود تا از دارهای عمودی استفاده شود. در رنگ آمیزی قالی های ترکمن گرچه رنگهای لاکه و عنابی بیشتر به چشم می خورد، ولی از رنگهای سفید، سیاه، سورمه ای، شتری و دیگر رنگها هم که تزین بافته ها را بیشتر می کند، استفاده می شود. در گذشته برای رنگرزی بافته ها از گیاهان طبیعی استفاده می شد و همانند سایر مناطق ایران از پوست انار، روناس، نیل، زردچوبه، انواع گیاهان صحرایی و از چوب بویا یا بویه و بخصوص از قرمز دانه که نام حشره ای است، استفاده می شد ولی در حاضر بعضاً رنگهای بی ثبات شیمیایی، جای آنها را پر کرده اند.

منشأ نقوش قالیهای ترکمن، مظاهر طبیعت و محیط زندگی ترکمانان بوده است. نقش شاخ قوچ که نشانی از قدمت و باروری است، نقش عقرب به عنوان دفع شر و نقوش پرندگانی چون قو و حیواناتی نظیر اسب در قالی ترکمن مشهورند. طرح قالیهای ترکمنی بیشتر شکسته و هندسی است و قرینه سازی نقوش از ویژگیهای آن است.

جواهرات ترکمن:

از میان عشایر ایران، هیچ یک همانند ترکمن ها، هنر جواهر سازی را به کمال نرسانده اند. زنان ترکمن از کودکی با انواع زیورهای طلا، نقره و سنگهای تزئینی آشنا شده و خود را با آن می آرایند. استفاده از زیور در نزد ترکمن ها نه تنها جنبه خود آرای و تزئینی داشته و دارد، بلکه از جنبه اقتصادی و فرهنگی نیز حائز اهمیت بوده است. از نظر فرهنگی، زیور آلات ترکمن ها به واسطه آویز های مختلف در هنگام حرکت، ایجاد سروصدا می کرده است که بیانگر قسمتی از فرهنگ

آنها است. طلسم ها و طومارها که حامل ادعیه می باشند و قاب های قرآن که به گردن می آویزند، جنبه های اعتقادی استفاده از زیور آلات نزد ترکمن ها را روشن می سازند.

از میان طوایف ترکمن، پوشاک و زیورهای بانوان طایفه " تکه " مفصل تر و زیبا تر است و تعداد قطعات آن بیشتر از طایفه " یموت " است.

موارد استفاده از زیور آلات ترکمن:

زنان ترکمن علاوه بر زیورهایی که به کلاه و روسری خود می آویزند، برای تزئین موهای خود نیز زیورهایی خاص دارند. به طور مثال سکه ها و اشکال هندسی نقره ای به وسیله حلقه های نقره ای به یکدیگر وصل می شوند و در لابه لای موها بافته می شوند و یا نقش های قلبی شکلی که به وسیله رشته ای بین دو بافته مو در پشت سر وصل می شود و گاهی بلندی آنها تا کمر می رسد.

از تزئینات گردن و سینه، گل یقه، گوشواره، دستبند، تلفیقی از انگشتر و دستبند، تزئینات پیراهن، کت و نیز تزئینات خاصی که بر روی وسایل مورد استفاده زنان نظیر شانه، انگشترانه و ابزار نخ ریزی انجام می گیرد را می توان نام برد.

مردان ترکمن هم از زیور آلات خاص خودشان نظیر انگشترهای نقره و طلا، کمربندهای نقره ای، خنجر، شلاق اسب استفاده می کنند. اسباب بازیهای کودکان و لباس آنان نیز با زیور آلات تزئین می شود.

نمد مالی:

یکی دیگر از رشته های صنایع دستی رایج در استان گلستان، نمد مالی است که بیشتر برای استفاده شخصی تولید می شود و برخلاف سایر مناطق ایران که نمد مالی کاری مردانه است، در استان گلستان و بخصوص در بین ترکمنان نمد مالی و تولید محصولات نمدی به وسیله زنان انجام می شود. نقش نمدها خطوط منحنی دارد و به نام های " چشم شتری"، قوچ، عقرب زرد و تیرانا خوانده می شود. نمد خوب را از پشم بهاره گوسفند تهیه می کنند و زنان هنرمند نقش شاخ قوچ را بر روی آن می اندازند.

انواع نمدهای تولید شده مورد مصرف مختلفی دارد، از قبیل نمد زیر پای، نمدی که دور آلاچیق می پیچند و نمد شولا که چوپانان به خود می پیچند.

سوزندوزی:

از دیگر رشته های صنایع دستی رایج در استان گلستان، سوزندوزی است که تماماً توسط زنان و دختران هنرمند انجام می شود. آنان با دقت و ظرافت، با نخ های رنگین، بر روی عرقچین کودکان و مچ شلوار، دور یقه و سر دست پیراهن زنانه را سوزندوزی کرده، نقش های زیبایی می آفرینند.

سایر تولیدات صنایع دستی استان گلستان را سفال و سرامیک سازی، هنرهای مرتبط با چوب نظیر منبت، معرق و ساز سازی، طراحی فرش و محصولات بافتنی تشکیل می دهند.

بر گرفته از سایت :

persiahandicrafts.com

شهرهای استان گلستان

☐ گرگان	☐ گنبد
☐ علی آباد	☐ آزاد شهر
☐ کلالة	☐ مینودشت
☐ بندر ترکمن	☐ بندر گز
☐ نوکنده	☐ گالیکش
☐ کرد کوی	☐ رامیان
☐ اینچه برون	☐ آق قلا
☐ مراوه تپه	

گنبد

گنبد دارای ۴ بخش به نامهای مرکزی با مرکزیت شهر گنبد ، داشلی برون با مرکزیت اینچه برون ، آزادشهر با مرکزیت شهر آزادشهر و بخش رامیان با مرکزیت شهر رامیان می باشد و ۴ دهستان به نامهای باغلی ماراما ، آق آباد، سلطان علی ، فجر و بیش از ۱۴۰ آبادی دارد . کل جمعیت گنبد در سال ۷۵ ، ۴۱۷۰۰۰ نفر بوده است . زبان مردم آن ، ترکمنی ، آذری و فارسی است . در بین مردم این منطقه اسب و اسب دوانی جایگاه ویژه ای دارد. در گنبد ، در نزدیکی امام زاده یحیی ابن زید ، خرابه های شهر قدیم جرجان که تا قرن ۷ پا بر جا بوده و به عنوان مرکز ایالت استرآباد محسوب می شد، دیده می شود.

صنایع دستی:

پشتی ترکمنی ، روسری ترکمنی کیف های ترکمنی ، قالی و قالیچه ترکمن

اماكن تفریحی و تاریخی:

1. میل گنبد: آرامگاه قابوس بن وشمگیر در آن قرار دارد. ساختمان آجری آن به ارتفاع ۵۵ متر بر فراز تپه ای به بلندی ۱۵ متر در تاریخ ۳۹۷ هجری قمری (ق ۴) به دستور شمس المعالی قابوس بن وشمگیر بنا گردیده است. که از بزرگترین ساختمان آجری دنیا می باشد و در بالای بدنه آن کتیبه هایی به خط کوفی موجود است. در سال ۱۳۱۷ وسط میل را انجمن روسی تا عمق ۱۱ متر حفر کرده و به این نتیجه رسیدند که تپه زیر آن مصنوعی بوده و نعش قابوس در کف یا زیر زمین میل نیست، احتمالاً جسد وی همانطور که در زمان فرزندش شایع بود در تابوت شیشه ای با زنجیر از سقف آویزان است و هر بامدادان فروغ خورشید از روزنه برج به آن می تابیده است.
- 2- امام زاده یحیی بن زید: به روایتی فرزند زید ونواده امام زین العابدین است.
- 3- زکریای پیغمبر: در ۸ فرسنگی شمال گنبد
- 4- مجموعه سوارکاری
- 5- پارک شهرداری
- 6- جمعه بازار
- 7- جنگل نوده: واقع در جنوب گنبد

علی آباد

علی آباد در ۴۰ کیلومتری شرق گرگان دارای يك بخش به نام مركزي و دو دهستان به نامهای كتول و استر آباد می باشد. جمعیت آن در سال ۷۵، ۱۲۵۰۰۰ نفر بوده است و اقتصاد شهر بر پایه کشاورزی و دامداری می باشد. از صنایع دستی آن میتوان قالی بافی، نمد بافی، پارچه های ابریشمی و پشمی موسوم به چوخا را نام برد. آب این شهرستان از رودهای

کبودوال و قناتهای حاصل از ذوب برف کوههای البرز تأمین می شود . نام قدیمی آن کمالان ، فخر عمادالدین و سپس کتول و علی آباد می باشد که علی آباد نام خود را از یکی از خانهای کتول به نام علی محمدخان معززی که از مالکان بزرگ کتول بوده است . ترکیب جمعیتی : سیستان و بلوچستان ، خراسان، مشهد زبان مردم فاسی با لهجه کتولی است.

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. جنگل کبودوال : در ۵ کیلومتری جنوب شهر علی آباد می باشد که این جنگل با داشتن آبشار و روخانه های زلال که بین درختان انبوه عبور می کند و محیط با صفایی را ایجاد میکند و همچنین وجود سکوهایی اقامت بر جاذبه های آن می افزاید .

2. پارک جنگلی زرین گل : در ۳ کیلومتری علی آباد

3. افرا تخته : در ۱۴ کیلو متری علی آباد

4.الستان : در ۱۷ کیلومتری فاضل آباد

5.سیاه مرز کوه : در ۳۲ کیلومتری فاضل آباد

6.کوه شاه وار : نزدیک جعفر آباد ملک

7.کوه چهل چای : در ۳۱ کیلومتری فاضل آباد

8.کوه جوز چال : نزدیک زرین گل

9.چهار کوه

10.کوه هارون : در بالای آبشار کبودوال

محصولات:

توتون ، دانه های روغنی و صیفی جات

آزاد شهر

آزادشهر با جمعیت ۷۵۰۰۰ نفر دارای یک شهریه نام آزادشهر است و دارای ۳ دهستان به نامهای نظام آباد ، خرمارود ، چشمه ساران و ۷۳ آبادی می باشد. ترکیب جمعیتی آن عبارتند از : سیستانی و شاهرودی و خراسانی نام قدیمی این شهر در گذشته شاه پسند بوده است.

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. زائرسرا : در خیابان گرگان

2.آق امام گنبد : در شرق آزاد شهر بر فراز تپه ای در سمت جاده

کلاله

یکی از شهر های مهم این استان است با جمعیتی حدود ۸۵۰۰۰ نفر و با ترکیب جمعیتی بسیار متنوع از جمله سیستانی ، ترکمن ، فارس و بلوچ یکی از شهرهای در حال توسعه این استان است . بعضی از پروژه های در حال ساخت کلاله : بیمارستان ۹۶ تختخوابی ، انبار مکانیزه ۲۰ هزار تپی گندم و فرودگاه کلاله کلاله دارای ۱۳۷ آبادی و دهستان به نامهای کنگور یا کنگر زاوکوه تمران وآق سومی باشد کلاله سرزمین لاله و گلهاي متنوع رنگارنگ است که مخصوصا در اردیبهشت ماه جلوه بسیار زیبایی به جاده کلاله - مراوه تپه میدهد

اماکن تفریحی و تاریخی:

- 1- زیارتگاه خالدهبی منسوب به خالدستان (ع) : این حضرت مردم را به آیین حضرت مسیح (ع) دعوت می کرد
- 2- مدرسه ومسجد کریم ایشان : بین کلاله و مراوتپه واقع است

محصولات:

گندم ، جو، پنبه و دانه های روغنی

مینودشت

مینودشت با جمعیت ۲۵۵۰۰۰ نفر در ۱۱۶ کیلومتری گرگان قرار دارد این شهرستان با داشتن ۳۹۹ روستا و ۴ بخش به نامهای مرکزی ، گالیکش ، کلاله و مراوه تپه و ۳ دهستان به نامهای کوهسارات ، قلعه قافه و چهل چای و بزرگترین تولید کننده گندم در منطقه می باشد . ترکیب جمعیتی این شهر شامل فارس ، سیستانی ، بلوچ ، خراسانی ، ترک ، ترکمن و شاهرودی است که اکثر مردم آن ترکمنهای کوهکلان هستند. نامهای قدیمی آن کبودجامه ، و سپس حاجیلر بوده که در سال ۱۳۱۸ هجری شمسی به مینودشت تغییر یافت.

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. پارک جنگلی گلستان : با وسعت بیش از ۹۰۰۰۰ هکتار زیستگاه جانوان وحشی نظیر خرس و پلنگ و قوچ و آهو و عقاب و قرقاول و انواع مارها و پرندگان می باشد . همچنین کمپینگ گلزار گلستان ، آبشار آق سو و درختان انبوه زیبای آن بر جاذبه های گردشگری آن افزوده است.
2. آبشار لوه
3. رود اترک
4. چهل چای
5. بهاری لر
6. غار کیارام
7. نرم آب
8. باقرآباد
9. نوپهار
10. آق چشمه
11. تنگه مینودشت
12. آبشار گلستان
13. آبشار آق سو

محصولات:

گندم ، جو ، برنج، دانه های روغنی ، ابریشم و عسل و پنبه

بندر ترکمن

بندر ترکمن در ۳۵ کیلومتری غرب گرگان با ۲ بخش ، مرکزی به مرکزیت شهر بندر ترکمن و کمیشان به مرکزیت شهر کمیشان و ۳ دهستان بنامهای جعفر بای جنوبی و جعفر بای شرقی و جعفر بای غربی و دارای ۱۱۲ هزار جمعیت می باشد. صنایع

دستی آن قالی، قالیچه، پشته، پلاس، قارچین، هال (برای بستن تن شتر). زبان مردم آن ترکمنی و مذهب آنان سنی می باشد. ساختمان این شهر به دستور رضا شاه ساخته شده است. صید ماهی یکی از منابع درآمد مالی آنها است

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. امام زاده بهاء الدین نقشبندی : در روستای خواجه
2. جزیره آشوراده : از مراکز مهم تولید خاویار است.
3. دوشنبه بازار
4. اسکله بندر ترکمن
5. قدمگاه حضرت ابوالفضل (ع)
6. مسجد گلشن
7. رود گرگان و قره سو
8. میدان سوارکاری
9. چشمه گلی آلود نفت لیجه
10. خلیج گرگان : از مهمترین و غنی ترین مناظر و مناطق طبیعی منطقه و کشور است و اهمیت بسزایی در امر شیلات و ماهیگیری دارد.

محصولات:

پنبه ، جو، گندم ، دانه های روغنی

بندر گز

یکی از بخشهای کردکوی ، بندر گز است . جمعیت آن در حدود ۴۵۰۰۰ نفر است . یک دهستان به نام انزان به مرکزیت نوکنده و ۲۲ آبادی و ۲ شهر به نامهای بندر گز ونوکنده دارد . زبان مردم آن فارسی با لهجه مازندرانی است . اقتصاد آن بر پایه کشاورزی و دامداری و صیادی است . نام قدیمی آن بلوک انزان (در دوره قاجاریه) و کناره است . گز در اصل نام درختچه هایی است که در زمینهای نیمه شور ساحلی و کویری می روید . بندر گز بیش از ۵۰۰ سال قدمت دارد

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. امامزاده حبیب الله : در نوکنده
2. امامزاده علیرضا سرتاق : از نوادگان امام هفتم
3. جرکلباد: داراي حصاري بلند و ۹ برج می باشد. در غرب روستاي کهنه کلباد بصورت خطی بین کوه دریا قرار دارد.
4. امامزاده سفید چال
5. مار قلعه : جنوب شرقی لیوان شرقی
6. عروس قلعه: جنوب گلفرا و سوته ده
7. دین تپه : جنوب کهنه کلباد
8. کافر تپه
9. خرابه آتشکده قدیمی
10. منطقه توتستان
11. بلبل چشمه
12. فغانوس دریایی بندر گز
13. طرح دریایی بندر گز
14. چشمه غلغلی: در ۲۰ کیلومتری جنوب بندر گز
15. توسکا چشمه
16. قدیم قلعه : شمال سر محله

نوکنده

نوکنده مرکز بخش بندر گز می باشد جمعیت آن حدود ۴۵۰۰۰ نفر بوده و و داراي ۲۲ آبادي می باشد زبان مردم آن فارسی با لهجه مازندرانی است. اقتصاد آن بر پایه کشاورزي و دامداري و صیادي است. نام قدیمی آن بلوک انزان (در دوره قاجاریه) و کناره است. گز در اصل نام درختچه هایی است که در زمینهای نیمه شور ساحلی و کویری می روید . بندر گز بیش از ۵۰۰ سال قدمت دارد.

اماکن تفریحی و تاریخی:

1. امامزاده حبیب الله

گالیکش یکی از بخش های مینودشت می باشد که در سال ۶۹ تشکیل شده است و حدود ۶۰۰۰۰ نفر، دارای ۶۶ آبادی و ۳ دهستان به نامهای ینقاق، قراوال و نیل کوه می باشد.

مراکز تفریحی :

۱. آبشار لوه : در ۱۲۰ کیلومتری شرق گرگان
۲. امامزاده قاسم
۳. امامزاده پیربخشی
۴. امامزاده سید حسن
۵. تکیه بابا پاسنگ بالا
۶. جنگل تومور دره فارسین
۷. هشت میل کوه

کردکوی

کردکوی با جمعیت ۶۷۰۰۰ نفر دارای دو بخش به نامهای بخش مرکزی با مرکزیت کردکوی و بخش بندرگز با مرکزیت بندرگز و دارای ۴ دهستان به نامهای سدن رستاق غربی با مرکزیت چهارده ، سدن رستاق شرقی با مرکزیت یساقی ، چهارکوه بامرکزیت نوکنده و بیش از ۴۰ آبادی دارد. زبان مردم کردکوی ، فاسی با لهجه مازندرانی است. نام قدیم کردکوی ، کرد محله می باشد.

صنایع دستی:

قالی بافی ، پاچه بافی ، گلیم بافی ، چادر شب بافی

اماکن تفریحی و تاریخی:

۱. میل رادکان : در ۱۷ کیلو متری مناطق کوهستانی در بخش مرکزی شهرستان است که مربوط به قرن ۵ هجری قمری می باشد، و مقبره یکی از اسپهبدان طبرستان می باشد.
۲. امامزاده قاسم : در سر کلاته خرابه شهر
۳. امامزاده رضی و مرضیه : در درازنو در خط الرأس البرز
۴. امامزاده النگ
۵. پارک جنگلی کردکوی : در ۴ کیلومتری جنوب گرگان
۶. بیلاق و غار جهان نما
۷. کوه و یخچال طبیعی درازنو
۸. غار گنجخانه درازنو
۹. چهار کوه
- ۱۰- دکالی
- ۱۱- رودهای نوکنده ، جفاکنده ، بالا جاده ، گز و دنگلان
- ۱۲- تمیشه شهر سوخته

13- دیوار تمیشه

14- پارک جنگلی امام رضا(ع)

رامیان

یکی از بخشهای گنبد کاووس رامیان میباشد در این بخش در این بخش ۳ مرکز شهری به نام های رامیان ، خنابین و دلند وجود دارد . و همچنین دارای ۳ دهستان به نام های فندرسک دلند و قلعه ماران (قلعه میران) می باشد . زبان مردم آن فارسی و ترکی است و عده ای از مردم آن تیره ای از ایل گرایلی می باشند .

اماکن تفریحی و تاریخ :

1. چشمه گل رامیان : در ۶ کیلو متری رامیان می باشد و به دالان بهشت مشهور می باشد .
2. آبشار و غار شیر آباد : 6 کیلومتری روستای شیر آباد و فندرسک دارای ۱۲ عدد آبشار می باشد بزرگترین آن دارای عمق ۴۰ تا ۸۰ متر و ۳۰ متر می باشد .
3. کوه قلعه ماران : در ۲۴ کیلومتری جنوب رامیان با داشتن چشمه های بسیار زیبا
4. پارک جنگلی دره ملا
5. روستای پا قلعه چشمه سید کلاته : واقع در ۹ کیلو متری رامیان

آق قلا

در ۱۸ کیلو متری شرق گرگان ، دارای ۴ دهستان به نامهای آق آلتین به مرکزیت روستای عطا آباد ، شیخ موسی به مرکزیت روستای گری دوجی ، گرگان بوی به مرکزیت روستای انبار الوم است که کلا ۹۶ آبادی دارد . اسپه دژ یا مبارک آباد و پهلویژ از نامهای آق قلا است و نام آق قلا نیز برگردان نام فارسی آن به ترکی است. صنایع دستی آن قالی ، قالیچه ، پشتی است.

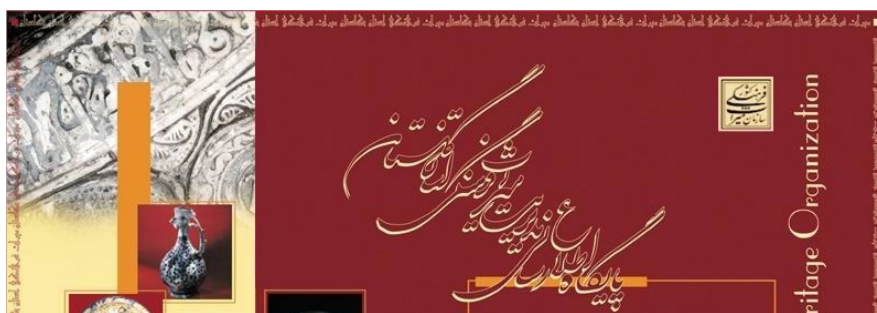
اماکن تفریحی و تاریخی:

1. رود گرگان
2. پنج شنبه بازار
3. تالاب آلا گل
4. تالاب آجیگل
5. تالاب آلماکل
6. سد وشمگیر
7. سد سکندر و قزل آلان (دیوار دفاعی گرگان) : از شمال گلستان ، آق قلا و سقر تپه شروع و تا نزدیکی بجنورد ادامه دارد.
8. پل تاریخی آق قلا
9. آرامگاه صالح پیامبر
10. مقبره ملاعلی

مراوه تپه در ۲۳۶ کیلومتری گرگان با ۱۱۹۹ آبادی و ۲ دهستان به نامهای گلیداغ و مراوه تپه با جمعیت ۳۶۰۰۰ نفر از دیگر بخشهای استان می باشد در این بخش اکثر مردم آن که ترکمن هستند به کشاورزی و دامداری اشتغال دارند از شخصیتهای مهم و برجسته و مشهور این خطه میتوان دولت محمد و مختومقلی رانام برد که با تعالیم و آثار و اشعار خود تحولی عمیق در ادبیات ترکمن ایجاد نموده اند

اماکن تفریحی و تاریخی:

- ۱- مقبره مختومقلی فراغی : واقع در آق تپه در غرب مراوه تپه
- ۲- مزار دولت محمد آزادی پدر مختومقلی فراغی : واقع در آق تپه ۳- زیارتگاه خالندی : بین کلاله و مراوه تپه
- ۴- مسجد و مدرسه کریم ایشان

<http://www.gorganmiras.org/>

گرگان

دشت گرگان که در ساحل جنوب شرقی دریای مازندران واقع شده یکی از مراکز مهم تمدنی این سرزمین است و آثار فراوان از دوران پیش از تاریخ تا اسلامی در آن بدست آمده است و در نتیجه دارای مراکز استقرار شهری متعددی است . چنانچه در بررسی T. J. Aren در ۱۹۳۳ پیش از ۳۰۰ تپه باستانی در منطقه گرگان و قره سو ثبت شد و سال بعد از آن اریک اشمیت نیز عکسهای هوایی از آثار باستانی این منطقه تهیه و به همراه نقشه ای عرضه نمود . در دهه ۱۳۵۰ نیز هیات بررسی و کاوش جرجان توانست تعدادی زیاد از آثار استقرارهای دوران تاریخی مخصوصا پارتی را با استفاده از عکسهای هوایی مورد شناسایی قرار دهد .

در نیمه اول قرن حاضر دو حفاری مهم پیش از تاریخ انجام پذیرفت . یکی در تورنگ تپه به فاصله ۱۷ کیلومتری سر راه گرگان به شاه پسند (۹ کیلومتری شمال جاده) که بی شک بزرگترین و با اهمیت ترین نقطه ما قبل تاریخ دشت گرگان است در حفاریاتی که توسط ف . ر . ویلسن از دانشگاه پنسیلوانیا و سپس زان دهه در سال های دهه ۱۹۶۰ از دانشگاه لیون پاریس انجام گرفت ، آثار استقرار هزاره ششم ق . م را نشان داد و طبقات مربوط به ۲۸۰۰ تا ۱۷۰۰ ق . م دارای اهمیت بسیاری بود . البته در سال ۱۸۴۱ در دامنه تپه مزبور آثاری بدست آمد که بجهت طلایی بودن تعدادی از آنها به گنجینه استرآباد معروف شد که قدمت آن به دوره مفرغ باز می گشت .

تپه دوم شاه تپه بود که به فاصله ۱۳ کیلومتری شمال غرب گرگان واقع شده است . نتیجه حفاری ، سه دوره مشخص را نشان می دهد که دو لایه آن به دوران ماقبل تاریخ تعلق داشت . " یاریم تپه " در ۹ کیلومتر غرب شاه پسند نیز از تپه های مهم پیش از تاریخ این منطقه است . ارتفاع تپه ۲۰ متر است و در سالهای ۱۹۶۰ و ۱۹۶۲ توسط " دیوید استروناخ " مورد

حفاری قرار گرفته است ، قدمت آن به دوره اوایل کالکولیتیک (حدود ۵۰۰۰ ق . م) می رسد . و از اواخر دوره کالکولیتیک ۳۲۰۰ تا ۲۸۰۰ ق . م و تا ۱۸۰۰ ق . م همیشه مورد استفاده قرار گرفته و و بعد از یک ویرانی ، از حدود ۱۱۰۰ ق . م (دوره آهن) تا دوران پارتنی تا ۲۰۰ میلادی دارای سکونت بوده است .

سرزمین گرگان در دوران هخامنشی نیز یکی از ایالات دولت مقتدر هخامنشی نیز یکی از ایالات دولت مقتدر هخامنشی بود و با استناد به کتیبه های این دوره جزو ایالت یاساتراپی پارتوا (Parthava) بوده و ورکانه نامیده می شد . ابتدا این ایالت بصورت مستقل اداره می شد و حاکم آنجا ویشتاسپ پدر داریوش بود که در حکومت کوروش با سمت والی یا ساتراپ گرگان بکار مشغول بود . هرودوت در فهرست ساتراپی های دولت هخامنشی و تقسیمات آن از گرگان نام نمی برد و بدین روی عمده ای را گمان آن است که پریکانی ها جزو مردمان همین ساتراپی بودند و هم آنان مردم هیرکانی هستند . در هر صورت هرودوت از قبیله هیرکانی که در ساحل راست خزر زندگی می کردند نام می برد .

آرین Arrian مورخ یونانی زمان اسکندر گوید وقتی اسکندر به سوی باختر حرکت می کرد قصد " زدرکرت " را کرد که مرکز هیرکانیه بود و از بزرگترین شهرهای آن و قصر حکومتی در آنجا واقع بود . عده ای احتمال میدهند که " زدرکرت " با محل شهر امروزی گرگان (استراباد سابق) یکی است . در اینجا لازم است گفته شود که یکی از بزرگترین تپه های باستانی موجود در سرزمین گرگان یعنی قلعه خندان (خلعت پوشان بنا بر قول رابینو) در استراباد واقع است که بعدا بدان خواهیم پرداخت . البته T . J . Arne اندازه های آن را همراه یک نقشه ارائه داد ولی هنوز بررسی جامعی در آن انجام نگرفته است . غیر از پیدا شدن یک سنگ نبشته یونانی از زمان سلوکی ها سفالهای جمع اوری شده سطحی مربوط به دوران هخامنشی تا ساسانی است .

پلیبیوس از دیگر مورخان یونانی محل استقرار فرماندار هیرکانیه را در سیرینکا (Sirynca) می داند که از شهر بدون دیوار طمبرکس (Tambrax) فاصله چندانی نداشت . همچنین استرابو از محلی بنام Tapa یاد کرده که بی شباهت با سیرینکای پلیبیوس نیست . در مورد تعیین موقعیت آن گفته شده است که تپه باستانی قره تپه در ۷ کیلومتری غرب بهشهر می تواند مکان این شهر باشد . در سال ۲۰۹ ق . م در جریان فرو نشاندن قیام پارتها به توسط آنتیوخوس سوم در سیرینکا زندگی می کرده اند . بعد از مرگ اسکندر هیرکانیا همچنان بصورت یک ایالت مستقل باقی ماند و فرماندار آن Tlepolemus بود لیکن قیامها و شورشها علیه سلوکی ها ادامه یافت و در سال ۲۳۵ ق . م از زیر سلطه آنها خارج شد و طبق پیمان صلحی که بین سلوکوس دوم شاه پارتی بسته شد ، سلوکوس او را حاکم یالت پارت و هیرکانی منصوب کرد . بعد از مرگ ارشک ، اردوان اول به حکومت رسید و در قیامی علیه سلوکی از آنتیوخوس سوم شکست خورده و پیمان صلحی بین آنها بسته شد .

بر خلاف دوران هخامنشی هیرکانیه از صورت یک فرمانداری مستقل خارج و ضمیمه ساتراپی پارت گشت . شواهد تاریخی نشان میدهد که گرگان اگرچه به ساتراپی پارت وابسته بود لیکن هر هنگام که توانسته خود را از زیر یوق حکومت پارت خارج ساخته است .

فعالیت های باستان شناسی دهه ۱۳۵۰ باعث پیدایش آثار جدید و گسترده از دوران پارتی در سطح دشت گرگان شده است که از آن جمله است : آثار پارتی از حفاریات تورنگ تپه و کاوشهای انجام شده در دیوار دفاعی گرگان (معروف به سد اسکندر یا انوشیروان) و در بررسیهای هیات کاوشهای باستان شناسی در جرجان بسیاری از قلاع و شهرهای دوران تاریخی و اسلامی بخصوص دوران پارتی و ساسانی کشف شده است . با اینکه فعلا نمیتوان این شهرها و قلاع را کاملا شناسایی کرد اما آنها را می توان از مراکز مهم استقرار و مدنیت در ومنطقه ای از جمله دوران پارتی دانست .

بعد از پاشیده شدن حکومت پارتی توسط اردشیر سر سلسله حکومت ساسانی ، حکومت مستقل گرگان نیز زیر سلطه اردشیر درآمد . در این دوره گرگان استانی مستقل بود . نام آن در کتیبه سه زبانه شاپور در کعبه زرتشت (پارتی n , va3k ساسانی n , Gwfk) و اثر مهرهای اداری این دوره آمده است . مرکز آن شهری همانام استان یعنی گرگان جزو دارالغریبهای دولت ساسانی بود . اگرچه در مورد موقعیت این شهر ساسانی اطلاعی دقیق در دست نیست لیکن گمان می رود که در حوالی شهر دوران اسلامی جرجان که خرابه های آن در کنار شهر جدید التاسیس گنبد قابوس است قرار داشته و شهر جرجان که در منابع اسلامی بنیادی به یزید بن المهلب نسبت داده شده ، می تواند احتمالا بر روی آثار شهر قدیمی ساسانی ساخته شده باشد . این گمان با پیدا کردن تعدادی آثار ساسانی در حفاریات می تواند قوت بیشتری یابد .

ایجاد شهرهای اسلامی جرجان چنانکه گفتیم به یزید بن المهلب نسبت داده شده و در هر حال شهر به صورت استقرار کوچکی در حوالی امامزاده یحیی (گور سرخ) در کنار رودخانه شکل گرفته است . در دوران زبیری ، سامانی و آل بویه

شهر وسعت گرفته و به صورت یکی از مراکز هنر اسلامی درآمد ، این حوقل در قرن چهارم می گوید که جرجان شهری نیکوست . ساختمانهای آن از خشت ساخته و شهر در دو طرف در دو طرف رود واقع گردیده است و پلی آنها را بهم متصل می سازد که جانب خاوری را گرگان جانب باختری را بکرآباد گویند و شهر دارای باغستانهاست و ابریشم در آنجا به عمل می آمده است .

مقدسی جانب خاوری را شهرستان ذکر کرده و باغستانهای انار ، زیتون ، خربزه و نارنج و لیمو و انگور یاد می کند و نهرهایی بر روی آن پل بسته اند . بقول او میدانی در مقابل دارالاماره و شهرداری نه دروازه بوده و نام محلات آن را می آورد . شهری گرانقدر و ثروتمند . بازارها و مساجد آن زیبا و هم او یاد میکند که مسجدها را نقاشی کرده و دیوارها را آراسته اند و در میان شهرها آن را مشابه شهر رمله فلسطین می دانند . در مورد بکرآباد مقدسی می گوید : که شهری است آباد با مساجد زیبا و گورستانی بزرگ داشته که بقول او بزرگتر از آن در هیچ شهری نبوده است و از نهر معروف آن بنام طیفوری نام می برد . از جمله آثار دوران زیاری (قرن چهارم) جرجان مقبره امیر شمس المعالی پسر امیر قابوس بن وشمگیر که ۶۳ متر ارتفاع دارد . شهر احتمالا در زمان هجوم سلجوقی خراب بوده است و نواده ملکشاه اقدام به بازسازی آن می نماید . بعدها شهر در حمله مغولان به تصرف در آمده ویران می شود . چنانکه در زمان حکدالله مستوفی شهری خراب بوده است .

تیمور در این محل کاری می سازد که به شاسمان معروف بود . امروزه ارگ و چند تپه حاوی آثار توسط رودخانه تقسیم شده که قسمت بزرگتر در جانب جنوبی پشت امامزاده یحیی قرار دارد . از سال ۱۹۷۱ دکتر یوسف کیانی از مرکز باستانشناسی ایران در آنجا مشغول کاوش بوده و آثار متعددی از دوران قبل از سلجوقی و سلجوقی بدست آورده است . حاصل این حفريات اطلاعات بسیاری را در زمینه شهر سازی ، معماری و تزئینات معماری و هنر و صنایع بدست داده است . شهر از ابتدا دارای جمعیت بسیاری بوده و در آن خیابانها ، مغازه ها و راسته های صنفی متعددی وجود داشته . در اثر جنگهای داخلی و حوادث طبیعی چون زلزله ، سیل و حفريات غیر قانونی ، بسیاری از بقایای شهر صدمه دیده است و تشخیص شکل کلی شهر خالی از اشکال نیست و با استفاده از عکسهای هوایی ، و گمانه زنی ، نقشه شهر قابل دستیابی است . نقشه شهر گرچه به ظاهر دایره است ولی شکل اصلی آن Polygonal است و مساحتی تقریباً ۱۲۰۰ هکتار را می پوشاند . رودخانه گرگان و چهل چای از آن گذشته و آنرا به دو قسمت کرده است . دو دیوار که میان آنها خندقی قرار داشت شهر را احاطه کرده بود خشتها دارای ابعاد گوناگونی هستند که عمدتاً ۲۵×۲۵ سانتیمتر بوده و در میان آنها آجرهایی به ابعاد ۵۰ × ۵۰ سانتیمتر نیز وجود دارند که کاوشگر آنها را به دوران پارتی منسوب می سازد . ارگ در مرکز شهر در بخش شیعه نشین قرار داشته و در زمان مستوفی بنام دهستان معروف بوده و به قول این حوقل و استخری به بزرگی ری بوده است . در دوران سلجوقی اماکن ذخیره سازی آب و غذا و نقاط جمع آوری خاکروبه وجود داشت و آب در سطح شهر جاری بوده است . در این دوره تزئینات بنا مثل آجر کاری ، کاشی کاری و گچ کاری به اوج خود رسیده است .

خرابه های شهر جرجان در زمان آخربه های شهر جرجان در زمان آبادانی کلا ۱۲۰۰ هکتار را می پوشانده که در حال حاضر ۲۵۰ هکتار آن در دو سوی رودخانه باقی است و در سال ۱۳۱۷ به شماره ۴۰ در زمره آثار ملی به ثبت رسیده است . در طی سالهای ۱۳۵۰ تا ۱۳۷۵ تنها ۱۲ هکتار از محوطه مورد حفاری قرار گرفته است . شهر بصورت چند ضلعی نا منظم ساخته شده و اوج شکوفایی آن در قرون ۵ و ۶ ه . است . دو قسمت شهر توسط پلهای به هم متصل می شده اند و بقایای آنها هم اکنون در قسمتهای مختلف رودخانه قابل رویت است . شهر دارای دیوار داخلی و خارجی بوده و خندقی در میان دیوارها قرار داشته است . مصالح دیوار آجر ، گچ و سنگ است . ارگ بصورت شش ضلعی در قسمت مرکزی شهر که در آن زمان دهستان نامیده می شد ، قرار داشت . بناهای مذهبی ، دولتی و کارگاههای صنعتی در میان و ارگ متمرکز بودند . خیابان ها و گذرها آجر فرش و دارای شبکه بندی شمالی جنوبی و شرقی - غربی است و تقریباً تمان شهر را در بر می گرفته است . این خیابان مربوط به دوران آل بویه ، سلجوقی و خوارزمشاهی است و با آجرهای ۴ × ۱۲ ، ۴ × ۲۰ ، ۲۰ × ۲۰ و ۲۵ × ۲۵ بطور عمودی فرش شده اند .

در دوران سلجوقی تغییرات کلی در بافت شهر ایجاد شده و خیابانهای متعددی ساخته شدند آثاری از بازسازی دوران بعد از ویرانی مغول نیز در طی حفاری بدست آمده است . بناهای مذهبی در نزدیکی ارگ قرار داشته و یک مسجد چهار ایوانی کشف گردید که احتمالا در دوره مغول خراب نشد . واحدهای مسکونی دارای چاه آب ، آذوقه و فاضلاب بوده و منازل دارای حیاط مرکزی و اتاقهای متعددی با تزئینات گچی و آجری بود و کانال سرتاسری فاضلاب در شهر بوجود آمده بود . چنانچه گفته شد شهر در حوالی امامزاده یحیی که مقبره محمد بن جعفر صادق معروف است ، شکل گرفت و حمدله مستوفی از آن بنام گور سرخ یاد می کند . زکریای قزوینی نیز یک قرن پیش از آن به همین صورت از آن یاد می کند و می گوید که او از فرزندان امام هشتم علی بن موسی الرضا است و بها مشهد لبغض اولاد علی الرضا ، العجم یسمونه " گور سرخ " مسعودی در قرن چهارم در مروج الذهب دارد که : وتوفی بها ابو الحسین محمد بن الامام جعفر الصادق (ع) فد فن فیها و معروف به محمد دیباجی بود . امروزه از محل این گور اطلاعی نداریم .

در حوالی خرابه های جرجان بقعه ای است که ترکمن ها آن را قرنگی امام می خوانند. قرنگی در ترکی به معنی تاریک است و شاید این نام به خاطر راهروی طولانی و تاریک مرقد است. این بقعه مربوط به دوران مغول است و حمدله مستوفی نیز بدان اشاره می نماید. مردمان محلی آنرا مقبره یحیی بن زید پسر زید بن علی (فرزند زید العابدین (ع)) می دانند جای توجه است که بقعه دیگری منتسب به یحیی وجود دارد و آن در سر پل خطیب در ایالت جوزجان افغانستان است و بنام زیارت امام خرد زیارتگاه مردم افغانستان است. از قرائن چنین بر می آید که یحیی بعد از شهادت پدر در کوفه به طرف شرق سرزمینهای خلاف اموی پناه می برد و آخرالامر در افغانستان در ولایت جوزجان در دهکده ارغویه به قتل می رسد (ابو الفرج اصفهانی ، مقاتل الطالبین ، نجف ۱۳۵۳/۱۹۳۴ ه . ق ، ص ۱۱۵) . یاقوت ذیل نام " انبیرو جوزجان " می نویسد که انبیر پایتخت جوزجان است و مینورسکی انبیر قرون وسطی را با شهر جدید سر پل خطیب جایی که قبر یحیی در آن قرار دارد یکی می دانند.

استرآباد

از دیگر شهرهای این سرزمین چنانچه قبلا گفتیم شهر زدرکرته Zadnakanta زمان اسکندر بود که البته در موقعیت جغرافیایی آن شواهد مستدلی نداریم . لکن عده ای از محققان را نظر بر آن است که این شهر بایستی همان محوطعای باشد که امروزه ما آن را به عنوان بنام استرآباد می شناسیم . البته می توان شواهدی در صحت این گمان ارائه داد که یکی از آنها وجود تپه عظیم قلعه خندان در شهر گرگان امروزی است . دمرگان در مطالعات جغرافیایی خود طرحی ساده از آن داده است . احتمالا پیدا شدن یک کتیبه یونانی در گرگان که " ربر " آن را منتشر ساخته می تواند به این تپه منتسب باشد . بیهقی در داستان لشکر کشی سلطان محمود وجود چنین تپه ای را در قرن پنجم ه . در کنار شهر بوضوح نشان داده است . هیات بررسی و کاوش جرجان بررسیهایی در دهه ۵۰ در آن انجام داد ارتفاع آنرا ۴۰ متر و ابعاد تپه را ۱۷۸ متر شرقی - غربی و ۳۰۰ متر شمالی - جنوبی ثبت کرده است و عنوان شده که تنها قسمتی از دژ اصلی باقی مانده است . سفالهای جمع آوری شده هخامنشی ، سلوکی و اشکانی است .

در هر حال در مورد نام استرآباد و چگونگی ایجاد آن روایات متعددی وجود دارد . روایتی بنیاد آن را در ارتباط بمعنی " استر " می دانند . عده ای آن را شهر ستارگان و عده ای دیگر شخصیتی بدون هویت تاریخی ، شهری در محل غرق استران بنا کرد . فریزر Frazer در سال ۱۸۳۶ به افسانه ایجاد شهر اشاره دارد که فرمانده عرب یزید بن المهلب ، زمانی که از آنجا گذر می کرد در محوطه داخل دیوارهای دهکده ای بنام Astarak گنجینه ای از چهل ظرف سفالی بدست آورد که آن را با زنجیر بهم متصل نموده و داخل آنها پر از طلا و نقره بود و این گنجینه را در ساختمان شهر استرآباد بکار برد . روایات هر چند باشند این نام توسط یاقوت بصورت استرآباد و توسط سمعانی در الانساب بگونه استرآباد ضبط شده است .

سیاقی نظام در فتوحات همایون تحریر ۱۰۰۷ ه . شما را در مورد ساختمان دیوار تمیشه آورده و در آن از ساختمان شهر استرآباد در زمان خسرو انوشیروان یاد می کند ، بدین صورت که : ... و اتمام آن سد در عهده اصطخریون کرده و اصطخریون هر روز هفت خروار خرج نموده باتمام رسانیدند . بعد از اتمام عمارت سد به جرجان آمده و گزارش بر آن زمین که حالا استرآباد نامیده می شود ، افتاد و محلی قابل عمارت و طرح بیشه و دریا و کوه را بر کاغذ کشیده و به نظر نوشیروان رسانیده و گفت : عمارت سد تمام شده و همچنان مبلغی باقی است و چنین محلی که قابل عمارتست یافته ام ، اگر اشارت فرماید شهری بنا کنم . نوشیروان قبول فرموده او را به معموری استرآباد مأمور ساخت و اصطخریون به عمارت مشغول شده بعد از اتمام آن به اصطخرآباد موسوم ساخت و به مرور به استرآباد مشهور گشت . با اصیل و صحیح

دانستن این روایت نگارنده شواهد دیگری در دست دارد که شهر یا شهرک استرآباد به همین نام در دوران ساسانی وجود داشته و جزو شهرهای استان ساسانی گرگان بوده است و در آینده به آن خواهد پرداخت .

در دوران اسلامی مقدسی گوید که استرآباد شهری است که بیشتر مردمان آن ابریشم باف و در این کار ماهرند . دژ آن ویران و خندقش پر شده و جامع آن در بازار است . در نتیجه شهری با جامع و بازار که عناصر اصلی یک شهر اسلامی است . استخری از آن نام برده و مولف حدودالعالم گویند که مردمان این شهرداری دو زبان هستند ... و حمدلله مستوفی شهری دانسته که هوایش معتدل و محصولاتش را غلات و انگور و ابریشم می داند . در هر حال استرآباد بعد از حمله مغول جای گرگان با جرجان اسلامی را گرفته و مهمترین شهر منطقه گشت . آثاری از قرون ۹ و ۱۰ ه . در این شهر وجود دارد و در این دوران شهر صحنه برخورد آخرین سلاطین ایلخانی ، تیموری و حکام ترک محلی است و در همین دوران که اولین گامهای قدرت گیری خانواده قاجار برداشته می شود . آثار ساختمانی بسیاری از دوران صفوی ، نادر شاه و حکومت قاجار که استرآباد بهنوان به عنوان پایتخت خانوادگی آنها بود در این شهر ساخته شد که بعضا نیز باقی هستند . آغا محمد خان در این شهر بدینا آمد . مساجد و مغایر بسیاری در آن وجود دارد و سادات زیادی در آن زندگی می کردند و بنام دارالمومنین معروف بوده که در روی سکه های بعد از صفوی ضرب این شهر مشاهده می شود . شهر دارای حصاری محکم بوده و جنگل تا پشت دیوارهای شهر می آمده است و به قول جیمز موریه در ۱۳۲۱ ه . به یک فرسنگ می رسیده است . او در دنباله می نویسد که خانه ها بهم فشرده و کوچه ها بهم ارتباط دارند . مصالح خانه خشت و آجر و چوب و سقف آن سفال پوش است . خانه ها بسیار مستحکم و درختان بسیاری در منازل وجود دارند . چند سال بعد فریزر اشاره دارد که محیط شهر ۳/۵ میل بوده و حصاری از گل دارد که دارای برجهای زیادی است و خندقی عمیق آنرا محصور نموده لیکن بارو فرو ریخته است . جالب این است که باروی کهنه شهر ، قلعه خندان را نیز در بر می گرفته است . اغلب خانه ها دارای بادگیری برج مانند است ، کوچه ها سنگ فرش و فاضلاب در میان کوچه ها جاری است . دیوار باروی شهر را نادر شاه خراب کرد و آغا محمد خان بعدا آنرا بازسازی نمود . در هر حال در ۱۲۷۵ ه . شهر تاب محاصره را نداشته است . از آثار ساختمانی بر فراز قلعه خندان نیز چیزی باقی نمانده است . بقول میرزا ابراهیم در دوران میرزا تقی خان امیر کبیر ، شهر تعمیر شد . دوره قلعه اش سه ربع فرسخ می شده و سی و چهار برج و چهار دروازه داشته که تردد می کردند و باز بود . شرقی دروازه بسطام ، جنوبی دروازه چهل دختر ، غربی دروازه مازندران و شمالی دروازه سبز مشهد است و بزرگی قلعه استرآباد از شهر ساری زیادتر است و سبزی کاری و باغ و بستان همه در میان شهر است و یک هزار و سیصد ه پنجاه خانوارند . در نخبه سیفیه می آید که دورشته قنات در خارج شهر است که آبش داخل شهر شده و مردم مشروب می شوند . یکی " آب سرخواجه " که معروف به " چهل دختر " است و دیگری رشته قناتی است که از وسط شهر می آید و متعلق به محله " سرچشمه " و غیره است . " سرچشمه " و غیره است . آب رودخانه ای از سمت زیارت خسرو می آید و از طرف دروازه بسطام داخل شهر می شود و این آب موقوفه شرب اهالی استرآباد است .

باز در همین جا گوید که شهر چهار دروازه خراب دارد . دروازه پشت بسطام ، دروازه فوجرد ، دروازه مازندران ، دروازه چهل دختر . شهر استرآباد متقسم به سه محله است . محله نعلبندان ، محله میدان ، محله سبزه مشهد و هر محله مرکب از چند گذر است .

از دوران صفویه تا قاجاریه کاخها و بناهای بسیاری در این شهر ساخته شده اند . که در اینجا به آنها نمی پردازیم ، زیرا دکتر منوچهر ستوده در مقاله " استرآباد " در همین مجلدات به تفصیل از آنها سخن گفته و فهرستی از آثار را ارائه داده است . منابع اسلامی بوجود چندین شهر دیگر که در دوران ساسانی وجود داشته اشاره کرده اند و یافته های باستانی دوران ساسانی حکایت از وجود چندین شهر دیگر به غیر از گرگان و استرآباد دارند . از جمله شهرهایی که در منابع اسلامی به آنها اشاره شده یکی شهرام فیروز یا روشن فیروز و شهرآباد کواد که در راه گرگان - خراسان قرار داشت . اسامی مرکب از پیوستن نام شاه با کلمه دیگر که ما امثال آن را در این دوران بسیار دیده ایم و غیر از مواردی که حکایت از تعمیر نام شهری قدیمتر است ، اکثرا شهرهای جدیدی هستند که با تغییر سازمان اداری کشور و تقسیمات آن در این دوره بنیاد نهاده شدند.

لازم به یادآوری است که بسیاری از اینگونه نام ها که در منابع اسلامی به آنها اشاره شده توسط یافته های باستانی مکتوب چون کتیبه ها ، مهرها و اثر مهرها و نیز سکه ها تایید شده اند. ضمن حفريات تورنگ تپه اثر مهری کشف شد که در آن عبارت " خسرو شاد فیروز قابل رویت بود " در حالیکه در حاشیه نام گرگان به عنوان معرف ایالت یا استان وجود داشت . ژینو با انتشار این مهر به این نظر قائل است که این ترکیب می تواند نام محوطه ساسانی بدست آمده در تورنگ تپه باشد . در شمار اثر مهرهای ساسانی مکشوفه از کبودان تپه ، تعدادی دارای نام گرگان است و در این میان مهری با نام ولواک WlW, k که تعیین موقعیت جغرافیایی آن فعلا امکان پذیر نیست .

در تورنگ از سال ۱۹۶۷ تا ۱۹۷۲ قسمت فوقانی تپه ای که به ارتفاع ۳۰ متر بوده و بنام تپه C معروف است توسط ژان دهه حفاری شد و ۵ متر از لایه های باستانی آن خاکبرداری گردید که دوره ای بطول یک هزار سال از ساسانیان تا

تیموریان را می پوشاند که مهمترین قسمت آن که پدیدار شده شامل یک قلعه ساسانی قرون سوم تا پنجم میلادی است که در قرن ششم تغییراتی در آن انجام گرفته است (دوره های VI A و VI B)

این تپه روی محوطه خشتی دایره شکلی از دوران پارسی ساخته شده است . برج و باروی جبهه شمالی باقی و دیواری است بطول ۵۰ متر که دارای برج هایی بیضی شکل است . داخل محوطه اتاق هایی است که نقشه ساخت آن در عین حال که با بناهای ایرانی قابل تطبیق است با نمونه های آسیای مرکزی نیز قابل مقایسه است . یک چهار طاقی که گویای وجود بنای آشکده ای است پیدا شده که مربوط به قرون ۷ و ۸ میلادی است و احتمالاً در اوایل اسلام مورد استفاده بوده است و چنانچه حفار اظهار نموده یکی از بناهای نادری است که ورد شناسایی قرار گرفته است .

از زمره آثار ساسانی موجود در منطقه می توان از بنای ویرانی بنام رباط قریبیل بین کنبد قابوس و بجنورد (۱۰ کیلومتری شمال غرب بجنورد) نام برد . این اثر در پند کیلومتری شمال جاده اصلی در میانه راه رباط قریبیل و چمن بید قرار دارد . این ساختمان که آنرا آتشکده بر روی تپه مرتفعی در دامنه جنگلهای سر و کاج در حوالی دهکده کرد نشینی بنام اسپاخوار سنگ ساخته شده و در محل بنام کلیسای اسپاخو معروف است . با توجه به نقشه بنا و ساخت آن این بنا را از کارهای معمول اوایل ساسانی می دانند . (ثبت تاریخی ۳/۱۵۷۹) . و این بنا در منطقه ای که در نقشه های GSGS با نام شاه آباد معروف است ، دیده میشود و این نکته که شهر ساسانی " شهرآباد کواد " نیز بر طبق منابع موجود در این قسمت قرار داشته ، احتمال دستیابی به آثار شهری بیشتری وجود دارد . یکی از بارزترین آثار ساختمانی دشت گرگان وجود آثار دیواری است که به مسافتی طولانی عرض دشت گرگان را از ارتفاعات پیشکمر در شرق تا کنار دریای خزر قرار می گیرد . اسامی متعددی بر این محلاطلاق شده است از جمله سد انوشیروان ف سد اسکندر و یا در زبان محلی ساکنان ترکمن منطقه ، قزل آلا یا ایلان (مار سرخ) .

منابع اسلامی و سفرنامه های اروپائیان همگی از آن به عنوان یک اثر ساسانی نام می بردند که شاه ساسانی فیروز یا خسرو اول انوشیروان به ساختن آن جهت ، سد راه هجوم اقوام مهاجم هپتال یا هیاطله اقدام کرده است . با حفريات و کاوشهایی که در سال های نه چندان دور در این دوتر انجام گرفت ، انتساب آن به دوران ساسانی با شک و تردید تلقی شد و احتمال داده شد که بنا از دوران پارسی باشد . در این بررسی ها آثار حاصله ، در مرتبه اول معرف دوران پارسی و در مرتبه دوم معرف دوران ساسانی است . آثار پارسی بدست آمده باعث شده که حفار آن را به دوره حکومت مهرداد اول نسبت می دهد .

البته با این توجیه که مهرداد اول نیز آنرا در مقابل هجوم اقوام متخاصم ساخته است و در ادامه می گوید که دیوار در دوران ساسانی مرمت شده و انتساب آن به دوره ساسانی نتیجه اشتباهی است . که بین این دیوار و دیوار دفاعی دیگری در دروازه ورودی گرگان به مازندران به نام دیوار تمیشه ایجاد شده است . در هر حال دلایل ابراز شده از سوی دکتر کیانی متعدد و قابل توجه است لیکن بررسیهای بیشتر و حفرياتی گسترده تر در مسیر طولانی این دیوار می تواند جوابگو باشد . رنوس نتایج بدست آمده از کاوشهای دیوار گرگان عبارت است از اینکه دیوار از خواجه نفس در ساحل بحث خزر شروع می شود وبعد از گذشتن از شمال گنبد قابوس بطرف شمال غرب متمایل شده و در ارتفاعات پیشکمر محو می شود و مسیری بطول ۱۵۵ کیلومتر را می پیماید . عرض دیوار تقریباً ۱۰ متر است و قلعه های ساخته شده در مسیر به فواصل ۱۰ تا ۵۰ کیلومتر قرار گرفته است . قلعه ها بصورت مربع یا مستطیل بوده و با ابعاد متفاوت از ۱۲۰ × ۱۲۰ متر تا ۲۸۰ × ۲۸۰ متر هستند و تعداد احتمالی آنها به ۴۰ متر می رسد . خندقی در سمت شمالی دیوار به عرض ۳۰ متر و عمق ۳ متر است و در همه جا قابل رویت نیست . دیوار از آجر و خشت به ابعاد ۱۰ × ۴۰ × ۴۰ است و کوره های آجر پزی در مسیر دیوار جهت تامین مصالح دیوار ساخته شده بودند .

آبسکون

بندرگاه شهر گرگان و استرآباد در ساحل جنوب شرقی دریای خزر ، آبسکون بود که از هر دو شهر یک روز فاصله داشت . که ظاهراً در اوایل قرن هشتم پس از حمله مغول آب آنرا فرا گرفته است . آمده است که در قرن چهارم آبسکون دارای بازاری بزرگ برای داد و ستد ابریشم بوده م محموله های تجاری بین آنجا و گیلان در حرکت بوده اند . دژ آجری محکمی داشته و بازاری که مسجد در آنجا بود ، و به قول مقدسی لنکرگاه بزرگ خزر بوده است . در قرن سوم هجری در تهاجم اقوام شمالی آبسکون نیز مورد تهاجم قرار گرفت . سلطان محمد خوارزمشاه در ۶۱۷ ه . در جریان فرار و گریز از سپاهیان مغول به جزیره ای بنام آبسکون گریخت و در آنجا جان سپرد .

بدین ترتیب آبسکون نامی شناخته شده در جغرافیای تاریخی این دوره است . موقعیت دقیق بندر آبسکون و جزیره آبسکون که بی گمان در نزدیکی آن بود هنوز مشخص نیست لیکن می توان اظهار داشت که بندر در مصب رودخانه گرگان

قرار داشته است . چنانچه حدود العالم گوید که : " دیگر رودی است به حدود خراسان ، آن را رود هرنه خوانند ... و میانه گرگان ببرد و به شهر آبسکون رود و به دریای خزران افتد . "

هیات بررسی و کاوش جرجان همگام با کاوش شهر جرجان و دیوار دفاعی گرگان به بررسی و گمانه زنی در تپه های باستانی منطقه در حوالی دو رود گرگان و اترک و در فاصله ۵ الی ۱۰۰ کیلومتری شهر قدیم که از جنوب به استرآباد (شهر گرگان امروزی) از شرق به بجنورد ، از غرب به دریای خزر و از شمال به مرز ایران و شوروی منتهی می شد ، پرداخته محوطه های باستانی متعددی را که عموماً دارای نام قلعه بودند سناسایی کرد . این محوطه ها به عنوان یادگاری از شهرسازی دوران اشکانی و سپس ساسانی مطرح شده اند . این قلاع دارای اشکال مربع ، مستطیل ، بیضی ، مدور و چند ضلعی بوده و دارای مساحتی بین ۲۰ الی ۵۰۰ هکتار هستند . همگی دارای دیوارهای دفاعی داخلی و خارجی ، خندق ، ارگ و دروازه ورودی است . نمونه ای از این قلاع عبارتند از :

- قره شیخ تپه : ۱۰۰ کیلومتری شرق گنبد قابوس ، با محیطی مربع ، دارای آجرهای ۱۰ × ۴۰ × ۴۰ و سفالهای خاکستری و قرمز ، احتمالاً از دوران اشکانی . هم چنین اظهار نظر شده است که همان شهر " دارا " باشد که مورخین یونانی بدان اشاره نموده اند .

- گبری قلعه : ۱۵ کیلومتری شرق جرجان ، محیطی مربع ، ۶۵۰ × ۶۵۰ متر ، دارای دو دیوار و خندق .

- دشت قلعه : ۱۵ کیلومتری جنوب شرق گنبد قابوس ، هشت ضلعی نامنظم ، دارای حصار داخلی و خارجی و خندق میانی . مساحت آن ۳۳۸ هکتار است . با کاوش در حصار آن معلوم شد که ضخامت دیوار ۲/۲۰ متر و آجرهای آن در ابعاد ۸ × ۳۸ × ۳۸ است . در ارگ نیز کاوشهایی انجام گرفت که آنرا مربوط به دوران پارتی و ساسانی می سازد .

- قلعه پاراس : در دهکده ای همانم در ۴۰ کیلومتری شرق گنبد قابوس . شهری است چند ضلعی نامنظم با دو حصار داخلی و خارجی . ارگ در جنوب شهر و ۴۸/۸ متر از سطح زمین ارتفاع دارد . سایکس قلعه پاراس مرکز اصلی اشکانیان در دشت گرگان بوده است .

- قلعه یساقی : در ۴۰ کیلومتری جنوب گرگان و نزدیک دیوار دفاعی این شهر قرار دارد که به شکل مربع و در ابعاد ۵۰۰ × ۵۰۰ متر است . ارگ در شمال آن واقع شده و خشتهای بکار در آن به ابعاد ۵ × ۴۵ × ۴۵ و ۵ × ۵۰ × ۵۰ سانتیمتر است . شهری از دوران اشکانی تا اوایل اسلام .

- قلعه سلطانعلی : در ۱۲۰ کیلومتری غرب گنبد قابوس در روستایی همانم . به شکل چند ضلعی نامنظم و ارگ آن در شمال محوطه است . با کاوشهای انجام یافته در آن آثاری از دوران پارتی بدست آمد .

- قلعه کافر : در روستای خان بین در ۲۵ کیلومتری گنبد قابوس بصورت چند ضلعی نامنظم واقع شده است . ارگ در مرکز محوطه قرار گرفته و آنرا شبیه قلعه کوی کرلگان Koy- Kry Lagan در آسیای مرکزی دانسته اند و مربوط به دوران پارتی است .

منبع :

نوروززاده چگینی ، ناصر : شهرهای ایران ، (شهرهای مازندران) به کوشش محمد یوسف کیانی ، جهاد دانشگاهی ، ۱۳۷۰

تمیشه

در منتهی الیه طبرستان و منطقه مرزی بین گرگان و طبرستان شهر تمیشه یا طمیس قرار داشت . در مورد تاریخ اولیه این شهر اطلاعی نداریم تنها از شاهنامه از آن ذکری شده و این اسفندیار بنیاد آن را بدست فریدون می دانند لیکن بدیهی است که شهر در دوران ساسانی وجود داشت و از مهمترین شهرهای سواحل جنوبی خزر بوده است . خسرو اول انوشیروان ۷۹ - ۵۳۱ میلادی بدین محل آمده و در آنجا پذیرایی شد و دستور داد که شهر را وسعت بخشد و بی شک در همین زمان دیوار دفاعی از کوهستان به دریا را بنیاد نهاد . این رسته می نویسد که : همچنین بین طبرستان و گرگان دیواری کشیده شد که از کوه تا ساحل دریا امتداد دارد و از آجر ساخته شده است ، بانی و بنیانگذار این دیوار کسری انوشیروان است . سیاقی نظام در سطوری چند در دلایل چگونگی ساخت دیوار صحبت کرده است ککه متن فوق العاده جالب توجهی است . در هر

حال شهر تمیشه در زمان اسپهبدان طبرستان اقامتگاه ولیعهد بود " که در آن عهد نشستگاه اولیای عهد آنجا بود " و می دانیم که کاووس به هنگام نیابت سلطنت در تمیشه اقامت داشت . این رسته می گوید که تمیشه اولین شهر طبرستان بعد از گرگان است و دروازه بزرگی دارد . جمعیت آن بسیار و مسجد جامع دارد . و آنچه بیرون دیوار بود بیرون تمیشه و آنچه در دوران دیوار قرار داشت اندر تمیشه خواهد می شد . سعید بن العاص بنا بر گفته یاقوت شهر را متصرف شد . طبری در ایام طغیان مازیار از لشکر کشی طاهریان یاد می کند که در جریان آن سرخاستان شکست خورد و در زمان صفاریان ۲۶۰ ه . شهر توسط یعقوب لیث در جنگ با حسن بن زید علوی تصرف شد . به قول حدود العالم شهر ، دارای قلعه ای محکم بود . در قرن چهارم منطقه صحنه درگیری زیاریان ، آل بویه و باوندیان بود و تا حمله مغول که باعث ویرانی شهر شد ، شهر نر تصرف باوندیان قرار داشت . در تعیین موقعیت آن رابینو اظهار داشته بود که بقایای آثاری بنام " خرابه شهر " در غرب دهکده سرکلته (۷ کیلومتری کردکوی) بایستی محل شهر قدیمی تمیشه باشد . و مهمترین محله دیواری طویل است . که منابع ، بنیاد آن را به خسرو اول نسبت داده اند . به قول طبری ، دیوار در زمان مازیار به توسط کوهپار ویران شد ولی بعدها سرخاستان حاکم تعیین شده مازیار آن را بازسازی نمود . طی بررسیها و حفاریاتی که در سال ۱۹۶۴ م . در محل ویرانه ها و دیوار انجام گرفت این نتایج حاصل شد . ابتدا امتداد دیوار از جنگلهای جنوب دهکده سرکلته ردگیری شد ولی انتهای آن بدست نیامد . دیوار در جهت شمالی - جنوبی پیش رفته و تا ساحل دریا در شرق بندر گز خاتمه می یابد . ترانشه A که در محل دیوار باز شد نشان داد که دیوار تدافعی است و با آجرهای چهارگوش بزرگ احتمالا ساسانی ساخته شده است . این قسمت کار گفته طبری را در مورد خرابی و دوباره سازی دیوار تأیید نمود . آجرها در نمای یک اثر گلی بزرگ ساخته شده اند و دیوار شامل برجهایی مدور است که با آجرهای ۸ × ۳۶ × ۳۶ و ۱۰ × ۳۸ × ۳۸ ساخته شده اند . پیدا شدن سفالهای بدون لعاب ، تعلق آنرا به دوره ساسانی تأیید نمود . بنای برج در محوطه حفاری شده گهواره ای شکل بوده و مشابهت زیادی با نوع بکار رفته در قلعه ساسانی تورنگ تپه دارد .

تپه کوچکی در محل ، " بانصران " نامیده می شد در غرب ویرانه ها قرار داشت و ترانشه B در همین محوطه زده شد . در سطح ترانشه سفال های اسلامی قرون ۱۲-۱۴ میلادی بدست آمد و در زیر نوعی سفالهای پوشش سقف که از نظر شیوه ساخت و شکل کاربردی می توتند به قبل از اسلام متعلق باشد ، دیده شد . این محل احتمالا همان بانصرانی است که در منابع بدان اشاره شده است . باید توجه داشت که سفال اسلامی نیز در آن بدست نیامد . حفار این محوطه را با توجه شواهدی چند متعلق به دوران کوشانی می داند . یکی پیدا شدن سفالهای قرمز مهر زده که در زیر سفالهای پوشش سقف پیدا شد ، و دیگری ظهور دو قطعه پیکره گلی حیوان است . البته کشف این قطعه سفال با نقش کنده در محوطه دیگری از بانصران این نظر را تقویت کرد (دوره کوشانی قرون ۱ تا ۲ میلادی) . و به نظر حفار این ها احتمالا نشانه غربی ترین حیطه نفوذ کوشانی است . ترانشه C در ارگ مورد حفاری قرار گرفت و نتیجه کار استقرار از اوایل دوران اسلام بود و سفال های منقوش سامانی و بعد از آن نشان داد که ارگ تا قبل از دوران سامانی وجود نداشته است و امکان دارد که ارگ پادگانی باشد که سرخاستان در ۲۲۴ ه . ساخته است .

در مورد نام " بانصران " گفته شده که شکل محلی " بانو سرای " است و بانو سرای احتمالا باید نام یکی از کاخهایی باشد که خورشید برای یکی از زنان خود ساخته بود .

منبع : نوروززاده چگینی ، ناصر : شهرهای مازندران در کتاب شهرهای ایران محمد یوسف کیانی ، تهران ۱۳۷۰

بافت قدیم شهر گمیشان

موقعیت جغرافیایی :

شهر گمیشان در شمال ایران و درمنتهی الیه شمال غربی استان گلستان و به فاصله ۵۵ کیلومتری شمالغرب شهر گرگان در کناره شرقی دریای خزر به مختصات جغرافیایی ۵۴ درجه و ۵ دقیقه طول شرقی و ۳۷ درجه و ۶ دقیقه عرض شمالی و با ارتفاع ۲۲ متر پائین تر از سطح آبهای آزاد قرار گرفته است .

آب و هوا :

گمیشان دارای آب و هوای معتدل خزری در جنوب و در قسمتی از شمال بواسطه تاثیر صحرای ترکستان (قره قوم) دارای آب و هوای نیمه بیابانی است . زمینهای آن اکثرا شوره زار و در قسمتهای کمی قابل کشت و زرع می باشد . (اخیرا اغلب زمینهای کشاورزی به علت باز دهی کم محصولات کشاورزی تبدیل به صنعتی شده و هر روز بر تعداد آنها افزوده می شود .)

معرفی شهر :

گمیشان با نام محلی کمش دپه (تپه نقره ای) جزء بخش شمالی جعفر بای غربی از شهرستان ترکمن بوده و در وسعتی در حدود ۷ کیلومتر مربع و با جمعیتی در حدود ۱۶۰۰۰ نفری در جوار آثار جزیره و شهر آبسکون و انتهای دیوار تاریخی قزل آلانگ (دیوار دفاعی گرگان - سد نوشیروان - سد سکندر) با تمام خاطره ها و فراز نشیب های تاریخی خود و در دامن دشتی کاملا همواره آرامیده است . منطقه ای که گمیشان (کمش دپه) در آن پدید آمده از زمان اشکانیان تا دوران اخیر تامین کننده بخشی از نیازهای قاره اروپا بوده است . و به شواهد برخی از متون تاریخی رودخانه گرگان از طریق گمیشان به دریای خزر وارد می شده است . مسیر قدیمی رودخانه گرگان در لبه جنوبی تپه " کوره سو " معروف به " کهنه گرگان " و ادامه آن به بنام " پرسی آقن " از وسط گمیشان گذشته و به دریای خزر می ریزد . گمیشان در اوج شکوفایی جزیره آبسکون ، انتهای راه خاکی و آغاز راه آبی جاده ابریشم در قسمت آسیایی بوده است . در این اواخر نیز ناوداران (کشتیهای چوبی بزرگ بادبانی) گمیشان با مراوده کالای تجاری با دنیای خارج ادامه دهندگان راه آبسکونیان بوده اند و مردم آن با شهر های ساحلی شمال کشور از جمله بندر گز ، بندر انزلی و از طرف شرق با شهرهای استرآباد و جرجان و در آنسوی مرز با بنادر حسنقلی ، چلکن ، حاجی طرخان ، باکو مراوده داشته و داد و ستد میکردند . (هنوز آثار خرابه های تاسیسات به نام گمرک خانه در ۲ کیلومتری غرب گمیشان موجود می باشد) بطور کلی گمیشان (کمش دپه) در تاریخ معاصر ایران نامی آشنا برای مردم ایران و شوروی سابق بوده است . محمد علی قورخانچی صولت نظام به سال ۱۳۲۰ ه.ق در گزارش خود چنین می نویسد : طایفه جعفر بای ساکن گمیشان از حیث پاکی و تمیزی و ثروت نخستین طایفه یموت است ... از حیث میل و لباس خیلی خوبند و همه صبحها خودشان را با صابونهای معطر شسته و در زمستانها با گالش و پوتین و نیم پالتوراه می روند بازارشان رواجی دارد و همه قسم اقمشه روسی ، خرازی و سماور و ظروف حاجی طرخان و قند و چای به فروش می رسد . و همچنین در سفر نامه رضا خان به مازندران راجع به گمیشان می نویسد میان اهالی گدایی و ستوال عیب است . در این قریه هیچ گدایی دیده نمی شود .

سوابق تاریخی :

قبل از شکلگیری گمیشان به شکل امروزی حد اقل سه اثر مهم که قدمت آنها به قبل از اسلام می رسند در نزدیکی آن شهر وجود دارند که در بوجود آمدن شهر مخصوصا دیوار دفاعی بی تاثیر نبودند . از آن جمله به آثار کمش تپه جیک ، تپه کوره سو (دوره تاریخی - اسلامی) و دیوار دفاعی گرگان (قزل آلانگ) مربوط به دوره (پارت و ساسانی) اشاره نمود . در خصوص شکلگیری گمیشان به شکل امروزی حرف و حدیث فراوان است ، آنچه ازقراین وشواهد بر می آید اینکه گمیشان به سال ۱۲۳۰ ه.ق در محل کنونی برقرار بوده است . بنا بر اظهارات آقای ستوده در جلد پنجم کتاب از آستارا تا آستارباد آمده است که مورایو در سال ۱۲۳۰ ه.ق به کموش تپه آمده و با مردم کموش تپه (کمش دپه) راجع به جزیره آبسکون سؤالاتی کرده است . در کتاب تاریخ گرگان راجع به گمیشان آمده است ، که محمد علی شاه قاجار در سال ۱۹۱۱ میلادی مصادف با ۱۳۳۰ ه.ق از طریق راه آبی از خاک روسیه در خاک کمش دپه (گمیشان) پیاده شده و دست به اقداماتی زده است . در همان سالها گمرک گمیشان دایر بوده و در سال ۱۳۳۴ ه.ق در زمان جنگ جهانی اول بسته شده است . همچنین قدمت تاسیس و سوابق ادارات مختلف از جمله تاسیس شهرداری انرا به سال ۱۲۷۳ ه.ق و یا به قولی به ۱۳۰۹ ه.ش و تاسیس اداره فرهنگ را به سال ۱۳۰۴ ه.ش می دانند . به هر حال قدمت گمیشان به شکل امروزی به زمان قاجار و پهلوی اول می رسد .

بافت قدیم گمیشان :

گمیشان دومین شهری است در استان گلستان بعد از شهر گرگان دارای بافت قدیم می باشد . بافت قدیم گمیشان مجموعه ای از عناصر شهری است که بر اساس نیازهای اجتماعی و منطبق با اقالیم منطقه بوجود آمده است . ابنیه زیبا در بافت قدیم گمیشان ادامه سنت معماری و ساخت ابنیه دوره قاجار است . این بناها در فرم کلی خود بیشتر تحت تاثیر عوامل جغرافیایی منطقه شکل گرفته اند نزدیکی به دریا و بالا بودن سطح آبهای زیر زمینی با افزایش میزان نزولات جوی ، نزدیکی به مناطق جنگلی از جمله عوامل محیطی هستند که به نوعی معماری بافت قدیم گمیشان را تحت تاثیر قرار داده است . فرم شیروانی بنا ، سکو سازی ، بهره گیری وسیع از چوب از ویژگیهای برجسته معماری آن بشمار می رود .

این بناها چند طبقه و مرتفع است . از جمله تزئینات بیرونی بنا می توان به تزئینات و قابهای پیرامون درگاه ها و پنجره ها اشاره کرد . قالب این تزئینات از جنس چوب و گچ بصورت برجسته ایجاد شده اند . سطوح کلی بنا عمدتاً با گچ اندود و در برخی موارد با رنگ اندود شده اند . ترکیب در و پنجره های متعدد که بصورت قرینه در دو سوی ورودی ایجاد شده اند این تزئینات شکل جالب و دل انگیزی از معماری منطقه را معرفی می نماید . بافت قدیم آن دارای چند محله است از آن جمله به محله خوزینیا ، محله مظفریها ؛ محله شیر محمدی ها ، محله شیروانی ها و محله مصطفائی ها اشاره نمود . در بافت قدیم آن ساختمانها به صورت منفرد و جدا از هم همراه با سایر متعلقات معماری از جمله آب انبار، انباری می باشند که اکثریت آنها به جز یکی دو مورد چوبی بوده و در دو طبقه با سبک معماری روسی اجرا شده و دارای تراسهای چوبی دور تا دور بنا در طبقات همکف و اول می باشند که نظیر آنها را در شهر بندری حسنقلی در کناره شرقی دریای خزر در خاک کشور ترکمنستان مشاهده نمود .

گونه های بافت قدیم گمیشان :

محله شیر محمدیها :

این محله ما بین خیابانهای شهید یوسف مرگنی و خیابان جمهوری اسلامی غربی قرار گرفته اند . اقتصاد آنها بیشتر وابسته به زمین داری و ملاکی بوده سابق بر این دارای چندین ساختمان همراه با سایر متعلقات معماری بوده که در حال حاضر سه تا از بناها در آن محله باقی مانده است .

ساختمان شیر محمدی :

هر چند که قدمت آن به قدمت ساختمانهای موجود در سایر محله های مورد اشاره نمی رسد ولی با این وجود یکی از بناهای دیدنی شهر گمیشان است که در حال حاضر رفیع ترین بنا در شهر گمیشان میباشد، این بنا در سه طبقه با مصالح آجر و با سقف شیروانی حلی اجرا شده است و هر طبقه دارای چهار اتاق با کف پوشها و پنجره های چوبی بوده و فضای داخلی اتاقها دارای راهروی مرکزی و راه پله چوبی بوده که ارتباط دهنده اتاقها و طبقات با یکدیگر است .

ساختمان روشنی ها :

این بنا در دو طبقه با مصالح آجر و چوب و با سقف شیروانی حلب پوش اجرا شده است . جهت و نمای بنا شمالی - جنوبی است . در و پنجره و کف اتاقها چوبی بوده و دارای راهروی مرکزی در هر دو طبقه است و اتاقها در دو طرف راهرو قرار گرفته اند . این بنا بعد از کوچ صاحب اصلی آن ، محل استقرار نیروهای مرزبانی شده و بعد از انتقال نیروها ، ساختمان خالی از سکنه شده و رو به تخریب رفته تا جاییکه در جرز آجری گوشه شمال شرقی بنا ترک بزرگی ایجاد شده هر چند که در سالهای گذشته پشت بند آجری برای جلوگیری از ریزش ایجاد شده ولی به مرور زمان اندازه این ترک بزرگتر شده و چه بسا در صورت عدم مرمت و تقویت جرز و پی فرو ریخته و این ساختمان با ارزش نیز همانند بعضی از ساختمانهای قدیمی به علت عدم رسیدگی و مرمتهای به موقع تخریب شده و از بین برود و به خاطر ها بپیوند

ساختمان داش طاغی تورانی :

این بنا در دو طبقه با چوب اجرا شده و هر طبقه دارای دو اتاق می باشد این ساختمان دارای تراس چوبی است اضلاع شرقی نمای جنوبی هر دو طبقه بنا دارای در و پنجره های چوبی است . ساختمان در حال حاضر غیر مسکونی است و از این لحاظ آسیبهای زیادی دیده است به عنوان مثال تعدادی از ستونهای چوبی آن افتاده و با جابجا گشته و از سقف شیروانی آن آویزان شده است که باید مرمت و یا تعویض شوند .

محله خوزینیا :

این محله مابین خیابانهای قدس و فلسطین واقع شده است . ساختمانهای موجود در این محله که اقتصاد آنها بیشتر وابسته به دریا و ماهیگیری و دنباله آن تجارت بوده سابق بر این دارای چندین ساختمان چوبی بوده که در حال حاضر تعداد انگشت شماری از آنها باقی مانده است . از آن جمله ساختمان آقای حاج عراز محمد خوزینی است که در حدود ۱۰۴ سال پیش ساخته شده است ساختمان بنا در دو طبقه و با مصالح چوب اجرا شده است . این بنا دارای تراس چوبی است که

دور تا دور هر دو طبقه قرار گرفته است و بالای ستونهای چوبی می باشد . هر طبقه ان دارای چهار اتاق جدا از هم است . مسیرهای دسترسی اتاقها بصورت راهروهای عمود بر هم است که جهت شرقی - غربی و شمالی - جنوبی قرار گرفته اند راهروهای دسترسی عمود بر هم خاص این بنا بوده و در دیگر بناها فقط راهروهای شمالی - جنوبی مشاهده میشود . از تزئینات قابل ذکر این ساختمان همانا ستون نماهای چوبی در چهار گوشه ساختمان و تزئینات چوبی لبه شیروانی می باشد .

ساختمان غفور آخوند خوزینی :

این ساختمان نیز در دو طبقه با مصالح تماما چوبی و با سقف شیروانی حلبی اجرا شده است . هر طبقه آن دارای تراس چوبی است که دور تا دور بنا قرار گرفته است . این بنا دارای چهار اتاق با راهروی مرکزی شمالی - جنوبی است . از تزئینات قابل ذکر آن می توان به وجود بخاری دیواری (شومینه) در اتاقها و ستون نماهای چوبی در چهار گوشه طبقه همکف واول و تقوش تزئینی چوبی در لبه شیروانی اشاره کرد.

ساختمان عبد الرحیم طالبی :

یکی دیگر از ساختمانهای چوبی که در این محله قرار دارد ساختمان آقای طالبی می باشد که این بنا نیز همانند سایر ساختمانهای قدیمی در دو طبقه اجرا شده و دارای تراس چوبی است که دور تا دور ساختمان قرار گرفته است . اخیرا تراسهای چوبی آن مرمت اساسی گردید ارتباط و دسترسی فضای داخلی بنا توسط راهروی مزکزی صورت می گیرد . چندین ساختمان دیگر نیز علاوه بر ساختمانهای فوق در این محله وجود دارند که انها نیز از نظر معماری مشابه ساختمانهای فوق می باشند که به ذکر نام بعضی از انها بسنده می کنیم . ساختمان های : عابدی کر، خوزینی ، آتاجانی که همه این ساختمانها همانند ساختمانهای مورد اشاره با ارزش می باشند .

محله مظفریها :

این محله در ضلع شرقی خیابان سعدی و جنوب خیابان قائم قرار گرفته و در حال حاضر دارای سه ساختمان و یک مسجد قدیمی می باشد .

ساختمان حاج بردی مظفری ، این ساختمان در حدود ۱۰۰ سال پیش به سبک معماری روسی ساخته شده است . بنا در دو طبقه و با مصالح چوب اجرا شده و نمای اصلی آن رو به جنوب است . هر طبقه آن همانند سایر ساختمانهای چوبی محله خوزینیها دارای تراس چوبی و راهرو مرکزی در طبقات می باشد . در گوشه جنوب شرقی این ساختمان مسجدی قدیمی وجود دارد که در سال ۱۳۳۴ ق. توسط حاج مظفر مظفری بنا گردیده است .

محله شیروانی ها :

این محله در ضلع جنوبی خیابان فلسطین واقع شده و در حال حاضر دو ساختمان قدیمی آجری و همراه با یک مسجد وجود دارد . هر دو ساختمان از لحاظ فیزیکی دارای استحکام خوبی بوده و با مصالح آجر و در دو طبقه اجرا شده اند این ساختمانها دارای پوشش شیروانی حلبی و دارای پنجره و درهای چوبی است .

محله مصطفائی ها :

این محله ما بین خیابانهای عبد یحان آخوند و خیابان معلم قرار گرفته است . در حال حاضر دو ساختمان قدیمی در این محله وجود دارد، سابق بر این در این محله چندین ساختمان چوبی و آجری قدیمی وجود داشته که هم اکنون بعد از تخریب به جای آنها ساختمانهای جدید احداث شده است .

استفاده از چوب به عنوان عنصر اصلی ساخت و ساز در اینیه قدیمی شهر کمیشان شیوه خاص و زیبایی از معماری را بوجود آورده است که منحصر به فرد و چشمگیر می باشد . اغلب ساختمانهای قدیمی ارزشمند یا بدون کاربری و یا تملک آن چند نفره و وارثی است . در هر دو حال رغبتی بر حفظ و نگهداری و مرمت نقاط فرسوده و آسیب دیده نیست از طرف دیگر تأثیر شرایط اقلیمی منطقه و سایر عوامل مخرب دیگر هر لحظه و بیش از پیش آسیبها را شدت بخشیده و باعث

تخریب و نابودی آثار ارزشمند معماری می شود . جهت جلوگیری از خطر نابودی بناها انتقال آنها به نسل آینده باید این بناها مورد مرمت و حفاظت اساسی قرار گیرند .

منابع و مآخذ :

رجب محمد ضروری مرکز اسناد میراث فرهنگی استان گلستان (گزارش منتشر نشده)